

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές»

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Μάγδα Σαλάχ Ελ Ντιν

Κόρινθος, Σεπτέμβριος 2019

University of Peloponnese

Faculty of Social and Political Sciences

Department of Political Studies and International Relations

Master Program in

«Governance and Public Policies»

THE EVOLUTION OF THE EUROPEAN ECONOMIC GOVERNANCE

Magda Salach El Ntin

Corinth, September 2019

*«Τίποτα δεν είναι δυνατό χωρίς τους ανθρώπους, αλλά και τίποτα δεν διαρκεί
χωρίς τους θεσμούς.»*

Jean Monnet

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή αυτής της διπλωματικής εργασίας κ. Παναγιώτη Λιαργκόβα χωρίς τη βοήθεια του οποίου δεν θα τα είχα καταφέρει έγκαιρα. Εκτός από ένας εξαιρετικός διδάσκων υπήρξε στήριγμα και καθοδηγητής καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής αυτής εργασίας. Μπορώ να ομολογήσω ότι ήταν τιμή και χαρά η συνεργασία μαζί του.

Εν συνεχεία, θα ήθελα να επισημάνω την απέραντη ευγνωμοσύνη μου στην οικογένεια μου, και συγκεκριμένα στον πατέρα μου Μωχάμετ, στη μητέρα μου Ευγενία και στην αδελφή μου Κατερίνα. Τους ευχαριστώ για την στήριξη που μου προσέφεραν σε όλα τα επίπεδα. Ο καθένας ξεχωριστά και με τον τρόπο του έβαλε το δικό του λιθαράκι στην επιτυχή ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών σπουδών μου.

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το ζήτημα της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Διακυβέρνησης ήρθε έντονα στο προσκήνιο έπειτα από το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και τη συνακόλουθη κρίση χρέους των κρατών μελών της ΕΕ. Οι εξελίξεις που ακολούθησαν αναφορικά με τις προσπάθειες αναδιαμόρφωσης και ενίσχυσης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Διακυβέρνησης ήταν καταγιστικές. Και τούτο διότι, η οικονομική κρίση έφερε στο φως όλες τις αδυναμίες και τις ανεπάρκειες του προϋπάρχοντος πλαισίου του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών. Στην παρούσα διπλωματική εργασία θα επιχειρήσουμε να καταγράψουμε και να παρουσιάσουμε την εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Διακυβέρνησης όπως αυτή καθιερώθηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και μεταρρυθμίστηκε τα χρόνια που ακολούθησαν της οικονομικής κρίσης. Θα ξεκινήσουμε με μια συνοπτική εξιστόρηση της πορείας που ακολουθήθηκε προς την οικονομική συμπόρευση και στη συνέχεια θα καταγράψουμε τον τρόπο με τον οποίο συντελούνταν ο οικονομικός συντονισμός και η δημοσιονομική εποπτεία με βάση της διατάξεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Εν συνεχεία θα κάνουμε μια σύντομη αναφορά στην παγκόσμια οικονομική κρίση και θα κλείσουμε την εργασία με την περιγραφή του νέου πλαισίου της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Διακυβέρνησης.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ ΟΡΟΙ: Οικονομική Διακυβέρνηση, Ευρωζώνη, παγκόσμια οικονομική κρίση, δημοσιονομική πολιτική, οικονομική πολιτική, συντονισμός, εποπτεία.

THE EVOLUTION OF THE EUROPEAN ECONOMIC GOVERNANCE

ABSTRACT

The issue of the European Economic Governance has come to the fore after the outbreak of the global economic crisis and the consequent debt crisis of the EU Member States. The developments that followed with regard to efforts to reformulate and strengthen European economic governance were overwhelming. This is because the economic crisis brought to light all the weaknesses and shortcomings of the pre-existing framework for the coordination of economic policies. In this diploma thesis we will try to record and present the development of European economic governance as established by the Maastricht Treaty and reformed in the years following the economic crisis. We will begin with a brief recounting of the path followed in the economic process and then we will record the way in which economic coordination and financial supervision were taking place on the basis of the Treaty provisions of Maastricht. We will then make a brief reference to the global economic crisis and close the thesis by describing the new framework for European Economic Governance.

KEYWORDS: Economic Governance, Eurozone, global economic crisis, fiscal policy, economic policy, coordination, supervision.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση:

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη του/ης συγγραφέα/ως και ο/η επιβλέπων/ουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Ο/Η δηλών/ούσα

.....
(Υπογραφή)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	ii
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	iii
ABSTRACT	iv
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	vii
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	viii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.	3
Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΜΠΛΕΥΣΗ	3
1.1. Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ	4
1.2. Η ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΣΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ.....	5
1.3. ΟΙ ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	7
1.4. ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	8
1.5. Η ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (ΟΝΕ)....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.	13
Ο ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 2010.....	13
2.1. Ο ΕΠΙΜΕΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	14
2.2. ΟΙ ΓΕΝΙΚΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ (ΓΠΟΠ)..	15
2.3. Η ΠΟΛΥΜΕΡΗΣ ΕΠΟΠΤΕΙΑ	16
2.4. Η ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑ	16
2.4.1. Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ (ΔΥΕ)	17
2.5. ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΣΣΑ).....	19
2.5.1. ΤΟ ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΟ ΣΚΕΛΟΣ ΤΟΥ ΣΣΑ - Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ 1466/97	20
2.5.2. ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΛΤΙΚΟ ΣΚΕΛΟΣ ΤΟΥ ΣΣΑ – Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ 1467/97.....	21
2.6. ΤΟ ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	22

2.6.1. ΤΟ ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΟ ΣΚΕΛΟΣ ΤΟΥ ΣΣΑ – Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ 1055/2005.....	23
2.6.2. ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΛΤΙΚΟ ΣΚΕΛΟΣ ΤΟΥ ΣΣΑ – Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ 1056/2005.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.	25
Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	25
3.1. ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	25
3.2. Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΤΗΣ ΕΕ	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.	29
Η ΝΕΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ	29
4.1. Η «ΔΕΣΜΗ ΤΩΝ ΕΞΙ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ».....	30
4.2. ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΞΑΜΗΝΟ.....	35
4.3. ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ EURO PLUS	39
4.4. Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ, ΤΟ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ (ΣΣΣΔ).	40
4.5. Η «ΔΕΣΜΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ».....	41
4.6. Ο ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ (ΕΜΣ).....	44
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	46
ΠΗΓΕΣ.....	49

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΙΚΟΝΑ 1.1.1.	5
ΕΙΚΟΝΑ 1.5.1.	11
ΕΙΚΟΝΑ 3.1.1.	27
ΕΙΚΟΝΑ 4.1.1.	33
ΕΙΚΟΝΑ 4.2.1.	37

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΓΠΟΠ: Γενικοί Προσανατολισμοί των Οικονομικών Πολιτικών

ΔΥΑ: Διαδικασία Υπερβολικών Ανισοροπιών

ΔΥΕ: Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΚΑΕ: Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας

ΕΚΑΧ: Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα

ΕΚΤ: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

ΕΜΣ: Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας

ΕΜΧΣ – ΕFSM: Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης

ΕΝΙ: Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα

ΕΝΜ – ECU: Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα

ΕΝΣ: Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα

ΕΟΔ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Διακυβέρνηση

ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ΕΣΚΤ: Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών

ΕΤΧΣ – EFSF: Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας

ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής

ΜΣΙ: Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών

ΟΝΕ: Οικονομική και Νομισματική Ένωση

ΣΛΕΕ: Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΣΣΑ: Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης

ΣΣΣΔ: Συνθήκη για τη Σταθερότητα το Συντονισμό και τη Διακυβέρνηση

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ζήτημα της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Διακυβέρνησης ήρθε έντονα στο προσκήνιο μετά τη παγκόσμια οικονομική και τη συνακόλουθη κρίση χρέους της Ευρωζώνης το 2010.

Από τη μία πλευρά, απασχόλησε τα ίδια τα αρμόδια θεσμικά όργανα ΕΕ, καθώς αυτά αντιλήφθηκαν ότι με το προϋπάρχον μοντέλο Οικονομικής Διακυβέρνησης η αντιμετώπιση της κρίσης και των επιπτώσεων της θα ήταν αδύνατη. Για το λόγο αυτό κατέβαλλαν συνέχειες προσπάθειες ούτως ώστε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Διακυβέρνηση να μεταρρυθμιστεί και εν τέλει να ενισχυθεί. Από την άλλη πλευρά, απασχόλησε εξίσου και τους απλούς ευρωπαίους πολίτες από άκρη σε άκρη της Ένωσης. Και τούτο διότι, αποτελεί ένα τομέα διακυβέρνησης με άμεσο αντίκτυπο στην καθημερινή ζωή των πολιτών. Για τους λόγους αυτούς κρίνεται σκόπιμη η συγγραφή της εν λόγω διπλωματικής εργασίας, η οποία πραγματεύεται την Ευρωπαϊκή Οικονομική Διακυβέρνηση.

Ο σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να καταγράψει την εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Διακυβέρνησης από την ίδρυση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης μέχρι και τις πρόσφατες εξελίξεις που ακολούθησαν της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης το 2008.

Στο 1^ο κεφάλαιο γίνεται μια ιστορική αναδρομή, η οποία ξεκινάει μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και καταλήγει στη δημιουργία της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης. Ουσιαστικά, καταγράφονται οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν για την δημιουργία ενός νομισματικού μπλοκ.

Στο 2^ο κεφάλαιο αποτυπώνεται ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιείτο ο συντονισμός και η εποπτεία των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών πριν την κρίση χρέους της Ευρωζώνης. Γίνεται αναφορά στις διατάξεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ που αφορούν την Οικονομική Διακυβέρνηση καθώς και λεπτομερής περιγραφή των διαδικασιών.

Στο 3^ο κεφάλαιο γίνεται μια συνοπτική αναφορά στην παγκόσμια οικονομική κρίση. Καταγράφονται αρχικά τα αίτια της κρίσης και εν συνεχεία ο τρόπος με τον εξαπλώθηκε διεθνώς και αναπόφευκτα άγγιξε και την ΕΕ.

Στο 4^ο κεφάλαιο περιγράφεται το σύστημα των κανόνων, των διαδικασιών και των μηχανισμών όπως αυτό σταδιακά θεσπίστηκε στη διετία 2011-2013. Γίνεται αναφορά και παράλληλα εξετάζονται η «δέσμη των έξι νομοθετικών μέτρων», το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο, το Σύμφωνο Euro Plus, η Συνθήκη για τη Σταθερότητα, το Συντονισμό και τη Διακυβέρνηση, η «δέσμη των δύο νομοθετικών μέτρων» και τέλος οι ευρωπαϊκοί μηχανισμοί χρηματοδοτικής συνδρομής.

Η απαιτούμενη έρευνα για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας βασίστηκε στην επισκόπηση της σχετικής πρωτογενούς και δευτερογενούς βιβλιογραφίας. Η πρωτογενής βιβλιογραφία περιλαμβάνει πηγές του πρωτογενούς και παράγωγου δικαίου της ΕΕ, και πιο συγκεκριμένα Κανονισμούς, Οδηγίες και διατάξεις των Συνθηκών της ΕΕ. Παράλληλα, μελετήθηκαν δελτία τύπου, ενημερωτικά σημειώματα, Εκθέσεις κ.α. από τις επίσημες ιστοσελίδες των θεσμικών οργάνων της ΕΕ. Η δευτερογενής βιβλιογραφία αποτελείται κυρίως από συγγράμματα, σχετικά με το ζήτημα της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Διακυβέρνησης αλλά και με το ευρωπαϊκό εγχείρημα εν γένει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.

Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΜΠΛΕΥΣΗ

Η γεωγραφική περιοχή της Ευρώπης σε ολόκληρη την ιστορία της χαρακτηρίζεται κυρίως από εχθροπραξίες, διαιρέσεις και εντάσεις. Τόσο η δυνατότητα μιας ιδεολογικής σύμπλευσης όσο και υιοθέτηση ενός κοινού σκοπού μεταξύ των ευρωπαϊκών λαών δύσκολα μπορούσε να επιτευχθεί εξαιτίας διάφορων παραγόντων μεταξύ των οποίων οι διαφοροποιήσεις στη γλώσσα, τη θρησκεία και τη κουλτούρα. Επιπροσθέτως, τα κράτη της Ευρώπης ταλανίζονταν από έντονες πολιτικές και οικονομικές διαφορές. Λαμβάνοντας υπόψιν και τους αγώνες που δόθηκαν για την εξουσία αλλά και όλους τους πολέμους που είχαν προηγηθεί, αντιλαμβανόμαστε πλήρως τους λόγους για τους οποίους η Δυτική Ευρώπη είχε τελικά διαιρεθεί σε τόσα κράτη, με το καθένα από αυτά να διαθέτει τη δική του ταυτότητα και τους δικούς του συμμάχους. Όλα τα παραπάνω είχαν ως αποτέλεσμα μέχρι και μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου οι σχέσεις των περισσότερων κρατών της τότε εποχής να χαρακτηρίζονται από αντιπαλότητα και δυσπιστία (Nugent, 2012: 39-40).

Στον απόηχο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο είχαν μείνει ερείπια και εκατομμύρια νεκροί. Επιπλέον, είχε να αντιμετωπίσει τεράστιες καταστροφές. Σε ορισμένες χώρες οι οικονομικές υποδομές είχαν καταστραφεί, ο κοινωνικός ιστός είχε διαλυθεί αλλά και τα πολιτικά συστήματα που προϋπήρχαν είχαν πλέον απαξιωθεί. Η Γηραιά Ήπειρος είχε διαιρεθεί σε δυο στρατόπεδα με τη Δυτική Ευρώπη να καταλαμβάνει τη μια πλευρά και την Ανατολική Ευρώπη, με κυρίαρχη δύναμη την Σοβιετική Ένωση, την άλλη. Δεδομένων των παραπάνω η Ευρώπη έπαυσε να αποτελεί κυρίαρχη δύναμη στη διεθνή πολιτική σκηνή η οποία αποτελείτο από τις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση (Μαραβέγιας, 2016: 21-22).

Η ιδέα της Ευρωπαϊκής ενοποίησης ήταν πλέον περισσότερο επιτακτική από ποτέ προκειμένου να καταφέρει η Ευρώπη να αποφύγει μία νέα ενδεχόμενη καταστροφή και παράλληλα να διασφαλίσει την απαιτούμενη ειρήνη που θα οδηγούσε στην ανοικοδόμηση της. Οι εμπνευστές της ενοποίησης της Ευρώπης, σοφοί πολιτικοί όπως ο Schuman, ο Adenauer, ο De Gasperi και ο Spaak, είχαν αντιληφθεί ότι οι βάσεις για ένα στέρεο οικοδόμημα απαιτούν ενοποίηση πρώτα σε οικονομικούς

όρους και παράλληλα ένα σχέδιο σταδιακής οικονομικής ολοκλήρωσης. Η οικονομική ολοκλήρωση θα αποτελούσε τη λύση στα οικονομικά προβλήματα που βασάνιζαν την Ευρώπη και τους πολίτες της, ενώ θα την οδηγούσε να σταθεί και πάλι ως τρίτη δύναμη απέναντι στις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση (Θεοδωρόπουλος 2006: 56-57, Μούσης, 2018: 573-574).

1.1. Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

Προκειμένου να κατανοήσουμε την ευρωπαϊκή οικονομική ολοκλήρωση και να μπορέσουμε να εξετάσουμε την εξέλιξη των σταδίων της, κρίνεται απαραίτητο σε αυτό το σημείο να παρουσιάσουμε συνοπτικά την θεωρία της οικονομικής ολοκλήρωσης. Θα αναφερθούμε στον ορισμό της οικονομικής ολοκλήρωσης και στη συνέχεια θα περιγράψουμε εν συντομία τις μορφές και τα στάδια της.

«Με τον όρο Οικονομική Ολοκλήρωση ή Ενοποίηση εννοούμε τη διαδικασία σταδιακής απομάκρυνσης όλων των εμποδίων και περιορισμών που υπάρχουν στο εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και τη μετακίνηση παραγωγικών συντελεστών μεταξύ δύο ή περισσότερων χωρών» (Θεοδωρόπουλος, 2006: 16).

Ουσιαστικά, οι χώρες που προβαίνουν σε μια οικονομική ένωση, ενοποιούν τις αγορές τους δημιουργώντας μια μεγαλύτερη σε μέγεθος αγορά, εντός της οποίας διακινούνται ελεύθερα και χωρίς περιορισμούς αγαθά, υπηρεσίες και παραγωγικοί συντελεστές¹ και μπορεί να επιτρέψει την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και την ευημερία. Η οικονομική ολοκλήρωση διαφέρει τόσο από την οικονομική συνεργασία όσο και την ανοιχτή οικονομία², ενώ πρόκειται για μια δύσκολη και πολύπλοκη διαδικασία. Τούτο διότι, παράγοντες όπως το κλίμα, το εισόδημα, οι προτιμήσεις των καταναλωτών, οι πολιτιστικές παραδόσεις αλλά και το μεταφορικό κόστος που εμποδίζει την εξίσωση των τιμών στις διάφορες χώρες δυσχεραίνουν την ομογενοποίηση μιας οικονομικής ένωσης (Θεοδωρόπουλος, 2006: 16-17).

Ανάλογα με τον βαθμό εξέλιξης της διαδικασίας ολοκλήρωσης, αυτή μπορεί να λάβει ποικίλες μορφές και να οδηγηθεί σε διαφορετικά στάδια. Οι σημαντικότερες μορφές

---

¹ Ως παραγωγικοί συντελεστές ορίζονται οι φυσικοί και ανθρώπινοι πόροι που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών. Οι παραγωγικοί συντελεστές είναι η εργασία, η γη, το κεφάλαιο και η επιχειρηματικότητα, βλ. Ευρετήριο Οικονομικών Όρων.

² Για τα στοιχεία που διαφοροποιούν την Οικονομική Ολοκλήρωση από την οικονομική συνεργασία και την ανοιχτή οικονομία, βλ. Θεοδωρόπουλος, 2006: 17.

και στάδια που συναντούμε τόσο στη θεωρία όσο και τη πράξη είναι η Ζώνη ελεύθερου εμπορίου ή ελεύθερων συναλλαγών, η Τελωνειακή Ένωση, η Κοινή Αγορά, η Οικονομική Ένωση, η Νομισματική Ένωση και τέλος η πλήρης Οικονομική Ένωση³ (Θεοδωρόπουλος, 2006: 18-19). Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται συνοπτικά στα στάδια και οι μορφές της οικονομικής ολοκλήρωσης.

Εικόνα 1.1.1.

Μορφές και στάδια Διεθνούς Οικονομικής Ολοκλήρωσης.

	Στάδια οικονομικής ολοκλήρωσης	Κατάργηση δασμών και ποσοτικών περιορισμών μεταξύ χωρών	Κοινό εξωτερικό Δασμολόγιο	Κατάργηση εμποδίων στην ελεύθερη διακίνηση παρ. συντελεστ	Εναρμόνιση και κοινή οικονομική πολιτική	Κοινό Νόμισμα ή σταθερές ισοτιμίες μεταξύ νομισμάτων των χωρών	Πλήρης ενοποίηση οικονομικής πολιτικής. Πολιτική Ένωση
1.	Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών	X	-	-	-	-	-
2.	Τελωνειακή Ένωση	X	X	-	-	-	-
3.	Κοινή Αγορά	X	X	X	-	-	-
4.	Οικονομική Ένωση	X	X	X	X	-	-
5.	Νομισματική Ένωση	X	X	X	X	X	-
6.	Πλήρης Οικον. Ένωση	X	X	X	X	X	X

Πηγή: Θεοδωρόπουλος, 2006: 19.

1.2. Η ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΣΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Η αρχή για την εγκαθίδρυση της πρώτης κοινότητας έγινε με τη Διακήρυξη του Γάλλου Υπουργού Εξωτερικών, Robert Schuman, στις 9 Μάϊου 1950⁴. Εμπνευστής του περιεχομένου της διακήρυξης ήταν ο Jean Monnet, ο οποίος πρότεινε την ενιαία διαχείριση των ευρωπαϊκών αποθεμάτων άνθρακα και χάλυβα από έναν υπερεθνικό οργανισμό (Μαραβέγιας, 2016: 38).

³ Αναλυτικότερα τα στάδια και οι μορφές, Θεοδωρόπουλος, 2006:18-19.

⁴ Για το ιστορικό πλαίσιο, βλ. Μαραβέγιας & Τσινισιζέλης, 2007: 79-80.

Το πρώτο σημαντικό βήμα για την πραγμάτωση της Ευρωπαϊκής Ιδέας και μιας πετυχημένης οικονομικής συνεργασίας, αποτελεί η Συνθήκη Ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), η οποία υπεγράφη στις 18 Απριλίου 1951 στο Παρίσι από την Γαλλία, την Γερμανία, την Ιταλία και τις χώρες της BENELUX⁵ και τέθηκε σε εφαρμογή στις 24 Ιουλίου 1952 για προκαθορισμένη διάρκεια 50 ετών. Η εν λόγω συνθήκη προέβλεπε μια κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα, με την κατάργηση δασμών και επιδοτήσεων για τις χώρες που την είχαν υπογράψει (Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 40).

Από τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας της η ΕΚΑΧ χαρακτηρίστηκε ως ένα επιτυχημένο μοντέλο το οποίο σημείωσε οικονομική επιτυχία. Η διαπίστωση αυτή οφείλεται στη κατάργηση των τελωνειακών δασμών και των ποσοστώσεων, στο γεγονός ότι υποβοηθήθηκε η αναδιάρθρωση των βιομηχανικών τομέων, στη πρόοδο που επιτεύχθηκε αναφορικά με την άρση των μη δασμολογικών εμποδίων στις συναλλαγές, στο ότι πολιτικοί και δημόσιοι υπάλληλοι έμαθαν να συνεργάζονται και τέλος στην αύξηση των διακρατικών συναλλαγών και της παραγωγής. Ουσιαστικά, προετοίμασε το έδαφος για περαιτέρω ολοκλήρωση (Nugent, 2012: 61).

Λίγα χρόνια αργότερα, και πιο συγκεκριμένα στις 25 Μαρτίου του 1957⁶ υπογράφηκε από τα ίδια έξι κράτη μέλη, η Συνθήκη Ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ). Η νέα αυτή συνθήκη, γνωστή και ως «Συνθήκη της Ρώμης» τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 1958 (Μούσης, 2018: 20-21).

Η ίδρυση της ΕΟΚ βασιζόταν στη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς, προϋπόθεση της οποίας αποτελούσε η σταδιακή τελωνειακή ένωση των έξι κρατών με την κατάργηση των τελωνειακών δασμών και την υιοθέτηση ενός Κοινού Εξωτερικού Δασμολογίου για τα προϊόντα τρίτων χωρών. Επιπλέον, καθιέρωνε την ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, υπηρεσιών, κεφαλαίων και προσώπων, ενώ προέβλεπε και τη συγκρότηση μιας σειράς κοινών πολιτικών σε διάφορα πεδία οικονομικής πολιτικής. Η ΕΟΚ σκοπούσε στην συνεχή και αρμονική ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας και παράλληλα στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών (Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 48-51).

---

⁵ Οι χώρες της BENELUX: Ολλανδία, Βέλγιο και Λουξεμβούργο.

⁶ Την ίδια ημέρα υπογράφηκε και η Συνθήκη Ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ) η οποία αφορά τη δημιουργία και την ανάπτυξη ασφαλούς ευρωπαϊκής πυρηνικής τεχνολογίας και τη προώθηση της έρευνας. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Η ίδρυση των τριών διαφορετικών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, συμπεριλαμβανομένης και της ΕΚΑΕ, έθεσε τις απαραίτητες βάσεις ώστε τα συνεργαζόμενα κράτη να επιτύχουν την επιδιωκόμενη σύμπλευση σε ορισμένους τομείς των οικονομικών δραστηριοτήτων τους (Nugent, 2012:67). Ιδιαίτερως, η ΕΟΚ σημείωσε σημαντική επιτυχία ήδη από τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας της. Η επιτυχία της έγκειται στα οφέλη της τελωνειακής ένωσης εξαιτίας της οποίας οι συναλλαγές μεταξύ των Έξι είχαν πολλαπλασιαστεί, ενώ οι εμπορικές συναλλαγές τους με τρίτες χώρες είχαν σημειώσει σημαντική άνοδο (Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 515).

1.3. ΟΙ ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η νομισματική κρίση της δεκαετίας του 1970, με αποκορύφωμα την κατάρρευση του συστήματος Bretton Woods⁷, σε συνδυασμό με τις πετρελαϊκές κρίσεις και τον οικονομικό ανταγωνισμό που αντιμετώπιζαν τα ευρωπαϊκά προϊόντα τόσο από τις ΗΠΑ, όσο και από τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας γέννησαν σκέψεις για πρόσθετες οικονομικές συγκλίσεις και συνεργασίες. Ήδη από το 1969, και δεδομένων των συνθηκών, οι έξι ηγέτες συμφώνησαν στην δημιουργία μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Για το σκοπό αυτό, το επόμενο κιόλας έτος, συντάχθηκε η «Έκθεση Werner» προκειμένου να καταγραφούν οι απαιτούμενες ενέργειες που θα οδηγήσουν στην σύσταση της εν λόγω ένωσης (Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 517).

Σύμφωνα με την έκθεση, η οικονομική και νομισματική ένωση θα μπορούσε να υλοποιηθεί σε τρία στάδια και σε βάθος χρόνου μιας δεκαετίας υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι:

«Η νομισματική ένωση συνεπάγεται την πλήρη και αμετάκλητη μετατρεψιμότητα των νομισμάτων, την εξάλειψη των διακυμάνσεων στις συναλλαγματικές ισοτιμίες, τον αμετάκλητο καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών και την πλήρη απελευθέρωση στην κίνηση κεφαλαίων» (Werner, 1970: 10).

⁷ Το σύστημα σταθερών ισοτιμιών Bretton Woods ήταν ένα σύστημα το οποίο προσδιόριζε σταθερές ισοτιμίες μεταξύ των νομισμάτων των χωρών που συμμετείχαν σε αυτό. Κάθε χώρα που συμμετείχε αναλάμβανε την υποχρέωση να ασκήσει τέτοια νομισματική πολιτική που να διατηρεί την συναλλαγματική της ισοτιμία σταθερή σε μια καθορισμένη τιμή, με μέγιστη απόκλιση ένα τοις εκατό, σε σχέση με τον χρυσό. Σκοπός του συστήματος ήταν η ύπαρξη ενός ομαλού και προβλέψιμου διεθνούς κλίματος συναλλαγών ανάμεσα στις συμμετέχουσες χώρες. Βλ. Wikipedia, 2017.

Όπως προκύπτει από την έκθεση, η υιοθέτηση ενός ενιαίου νομίσματος απαιτούσε την εκχώρηση εθνικών εξουσιών στα κοινοτικά όργανα, η οποία συνεπάγεται αναθεώρηση της Συνθήκης της Ρώμης, καθώς και τη δημιουργία ενός κεντρικού τραπεζικού συστήματος (Τσακαλογιάννης, 2000:41-44). Η Επιτροπή ενέκρινε την έκθεση και πρότεινε την ολοκλήρωση του πρώτου σταδίου κατά το διάστημα 1971-1973 (Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 518).

Ωστόσο, η γαλλική πλευρά, μολονότι ήταν υποστηρίκτρια της δημιουργίας μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης πρόβαλε σθεναρές αντιδράσεις μετά την κατάθεση της «Έκθεσης Werner». Αρνούμενη την εκχώρηση κυριαρχικών της δικαιωμάτων σε κοινοτικούς θεσμούς απέρριψε τις προτάσεις στο Συμβούλιο των Υπουργών. Παράλληλα, η Γερμανία επέδειξε απροθυμία να διακινδυνεύσει την αξιοπιστία του νομίσματος της, φοβούμενη τόσο το πλαίσιο της χαλαρής οικονομικής πολιτικής όσο και την επικείμενη περίοδο υψηλού πληθωρισμού (Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 518, Τσακαλογιάννης, 2000:41-45).

1.4. ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Τον Μάρτιο του 1971, το Συμβούλιο των Υπουργών αποφάσισε να εγκρίνει τις προτάσεις της Επιτροπής για τη σταδιακή νομισματική ολοκλήρωση, ωστόσο η παγκόσμια νομισματική κρίση λειτούργησε ως τροχοπέδη στην ευόδωση της ολοκλήρωσης, επιβάλλοντας την λήψη νέων μέτρων. Η κατάρρευση του συστήματος Bretton Woods και η αμερικανική απόφαση για ελεύθερη διακύμανση του δολαρίου τον Αύγουστο του 1971 προκάλεσαν ένα κύμα αστάθειας στις αγορές συναλλάγματος (Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 518-519). Συνεπεία αυτού, υπογράφηκε τον Δεκέμβριο του 1971 η Smithsonian Agreement, η οποία όριζε την υποτίμηση του δολαρίου γύρω στο 8% και τη διακύμανση των νομισμάτων των χωρών που συμμετείχαν στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στο 2,25%. Ωστόσο, τα περιθώρια διακύμανσης μεταξύ των νομισμάτων της ΕΟΚ διευρύνθηκαν στο 4,5%, ποσοστό το οποίο θεωρήθηκε ιδιαιτέρως υψηλό (Τσακαλογιάννης, 2000:48).

Η πεποίθηση μεταξύ των Έξι πως τα περιθώρια διακύμανσης έπρεπε να περιοριστούν σε πιο στενά πλαίσια οδήγησε τελικά στον περιορισμό τους στο 2,5% τον Μάρτιο του 1972. Η εξέλιξη αυτή σηματοδότησε την εκκίνηση του νομισματικού συστήματος που έγινε γνωστό ως «φίδι στο τούνελ» (Τσακαλογιάννης, 2000:48). Στην

πραγματικότητα, το «φίδι» αποτελούσε μια ακόμη προσπάθεια για την διαμόρφωση μιας νομισματικής ένωσης, καθώς από πολλούς αντιμετωπιζόταν ως μια προσωρινή ρύθμιση, η οποία σταδιακά θα βελτιωνόταν και θα επεκτεινόταν (Μαραβέγιας & Τσινισιζέλης, 2007: 291). Ωστόσο, κάτω από τις δυσμενείς οικονομικές συνθήκες⁸ της εποχής, οι χώρες της ΕΟΚ άρχισαν σταδιακά να αποσύρουν τα νομίσματα τους από το νομισματικό φίδι, ώσπου συρρικνώθηκε σε μια ζώνη «μάρκου» που περιλάμβανε τη Γερμανία, την Benelux και τη Δανία (Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 520).

Παρά τις συνεχείς δυσκολίες και αναβολές, οι σκέψεις για την δημιουργία ενός νομισματικού μπλοκ δεν εγκαταλείφθηκαν και το επόμενο βήμα έγινε τον Μάρτιο του 1979 όταν τέθηκε σε ισχύ το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ). Το ΕΝΣ, το οποίο είχε επιρροές από το νομισματικό φίδι, εισήγαγε τον Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ). Επρόκειτο για ένα σύστημα καθορισμένων συναλλαγματικών ισοτιμιών για τις χώρες της ΕΟΚ, βασιζόμενο στην Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα⁹ (ΕΝΜ - ECU). Ουσιαστικά, τα νομίσματα των κρατών διατηρούσαν σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία με το ECU, ενώ στις διμερείς τους σχέσεις είχε καθοριστεί όριο διακύμανσης στο +/- 2,5%, πλην ορισμένων εξαιρέσεων¹⁰ (Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 520-522, Μούσης, 2018: 130).

Μολονότι, στα πρώιμα στάδια λειτουργίας του το ΕΝΣ αντιμετώπισε ορισμένες δυσκολίες, κατάφερε να λειτουργήσει ομαλά μέχρι τη συναλλαγματική κρίση του 1992-1993. Η λειτουργία του διακόπηκε το 1999 πριν την εισαγωγή του Ευρώ (Μαραβέγιας, 2016: 172-173). Αδιαμφισβήτητα, το ΕΝΣ αποτέλεσε το πρώτο βήμα στην κατεύθυνση μιας νομισματικής ενοποίησης.

1.5. Η ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (ΟΝΕ)

---

⁸ Καθοριστικό ρόλο στην αποσταθεροποίηση του νομισματικού φιδιού διαδραμάτισαν οι πετρελαϊκές κρίσεις, η αδυναμία του δολαρίου, οι αποκλίσεις μεταξύ των οικονομικών πολιτικών και ο καλπάζοντας πληθωρισμός.

⁹ Το ECU αποτελούσε το κοινό νόμισμα του συστήματος το οποίο λειτουργούσε ως λογιστική μονάδα. Η αξία του υπολογιζόταν από ένα «καλάθι» στο οποίο συμμετείχαν όλα τα νομίσματα των χωρών της ΕΟΚ με διαφορετικό βάρος, το οποίο εξαρτιόταν από την οικονομική βαρύτητα κάθε χώρας. Βλ. Μαραβέγιας, 2016: 172.

¹⁰ Η εξαίρεση αφορούσε την ιταλική λίρα για την οποία ίσχυσε περιθώριο 6 %.

Έπειτα από μια μακρά περίοδο οικονομικών αναταραχών και κρίσεων αλλά και διαφοριών ανάμεσα στα μέλη της ΕΟΚ, και κυρίως ανάμεσα στη Γαλλία και τη Γερμανία, τον Ιούνιο του 1988 η ίδρυση μιας νομισματικής και οικονομικής ένωσης επανήλθε στο προσκήνιο. Ο στόχος που τέθηκε στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, ο οποίος όριζε την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς μέχρι τον Δεκέμβριο του 1992, έδωσε την κατάλληλη ώθηση προς αυτή την κατεύθυνση. Ένα ενιαίο νόμισμα κρίθηκε απαραίτητο συμπλήρωμα για την εύρυθμη λειτουργία της ενιαίας αγοράς (Μαραβέγιας, 2016: 159-169).

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ανόβερο, τον Ιούνιο του 1988, αποφασίστηκε η συγκρότηση μιας Επιτροπής υπό τον Jacques Delors, με σκοπό την εκπόνηση έκθεσης σχετικής με την ΟΝΕ. Η έκθεση¹¹, οι προτάσεις της οποίας υιοθετήθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης τον Ιούνιο του 1989, πρότεινε την εισαγωγή ενός κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος μέσω τριών σταδίων. Επιπλέον, αξίζει να σημειώσουμε πως τον Δεκέμβριο του 1991 στη Σύνοδο Κορυφής του Μάαστριχτ, οι διατάξεις που αφορούσαν την ΟΝΕ πέρασαν στην Συνθήκη του Μάαστριχτ¹² κάνοντας πραγματικότητα τον σχηματισμό της (Μαραβέγιας, 2016: 169).

---

¹¹ Γνωστή και ως Έκθεση Delors.

¹² Είχε προηγηθεί διακυβερνητική διάσκεψη από την οποία είχαν προκύψει οι τροποποιήσεις που έπρεπε να επέλθουν στη Συνθήκη, ώστε να είναι δυνατή η υλοποίηση της ΟΝΕ.

Εικόνα 1.5.1.

Τα τρία στάδια της ΟΝΕ.

ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΔΙΟ από την 1η Ιουλίου 1990	Πλήρης απελευθέρωση των συναλλαγών κεφαλαίου
	Αυξημένη συνεργασία μεταξύ των κεντρικών τραπεζών
	Ελεύθερη χρήση του ECU (Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα, πρόδρομος του ευρώ)
	Βελτίωση της οικονομικής σύγκλισης
ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΑΔΙΟ από την 1η Ιανουαρίου 1994	Ίδρυση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος (ΕΝΙ)
	Απαγόρευση της χορήγησης δανείων από τις κεντρικές τράπεζες στον δημόσιο τομέα
	Αυξημένος συντονισμός των νομισματικών πολιτικών
	Ενίσχυση της οικονομικής σύγκλισης
	Ολοκλήρωση της διαδικασίας με σκοπό την ανεξαρτησία των εθνικών κεντρικών τραπεζών το αργότερο μέχρι την ημερομηνία ίδρυσης του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών
	Προπαρασκευαστικές εργασίες για το Τρίτο Στάδιο
ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΔΙΟ από την 1η Ιανουαρίου 1999	Αμετάκλητος καθορισμός των συντελεστών μετατροπής
	Εισαγωγή του ευρώ
	Άσκηση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής από το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών
	Έναρξη ισχύος του ενδοκοινοτικού μηχανισμού συναλλαγματικών ισοτιμιών (ΜΣΙ ΙΙ)
	Έναρξη ισχύος του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Το πρώτο στάδιο, ξεκίνησε τον Ιούλιο του 1990 και σκοπούσε στην ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς, σε έναν πιο μεθοδικό συντονισμό σε θέματα που άπτονται της νομισματικής πολιτικής και τέλος προέβλεπε τη συμμετοχή όλων των εθνικών νομισμάτων στο ΜΣΙ του ΕΝΣ. Το δεύτερο στάδιο, ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 1994 και μπορούσε να εκληφθεί ως η μεταβατική φάση της όλης διαδικασίας.

Περιλάμβανε την ολοκλήρωση του συντονισμού των νομισματικών πολιτικών, τη σύσταση και λειτουργία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος (ΕΝΙ), τη προετοιμασία της λειτουργίας του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) και τέλος προϋπόθετε την συνεργασία των εθνικών νομισματικών αρχών ώστε οι αποφάσεις να λαμβάνονται συλλογικά. Το τρίτο και τελικό στάδιο της ΟΝΕ, με ημερομηνία έναρξης τον Ιανουάριο του 1999, όριζε τον οριστικό και αμετάκλητο καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών των κρατών μελών έναντι του νέου ενιαίου νομίσματος, και έδινε την ευθύνη της νομισματικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Η τρίτη φάση οδήγησε στην κυκλοφορία του νέου ενιαίου νομίσματος, το οποίο ονομάστηκε Ευρώ, και την απόσυρση των εθνικών νομισμάτων (Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 527, Μαραβέγιας, 2016:169-170).

Όπως αντιλαμβανόμαστε, για να γίνει εφικτή η υλοποίηση της ΟΝΕ απαιτείτο η καθιέρωση ενός νέου θεσμικού οργάνου, της ΕΚΤ, η οποία είναι επιφορτισμένη με την χάραξη της νομισματικής πολιτικής, ο καλύτερος οικονομικός συντονισμός και η θέσπιση κανόνων. Στο επόμενο κεφάλαιο θα εξετάσουμε τα αρχικά στάδια του οικονομικού συντονισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) αλλά και τους κανόνες που θεσπίστηκαν μέχρι το 2010, οπότε και έγινε επιτακτική η μεταρρύθμιση τους εξαιτίας των συνεπειών της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.

Ο ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 2010

«Το σύστημα των κανόνων, των μηχανισμών και των διαδικασιών, που θεσπίστηκαν σταδιακά, για τον συντονισμό και την εποπτεία των οικονομικών πολιτικών των Κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναφέρεται ως Ευρωπαϊκή Οικονομική Διακυβέρνηση (ΕΟΔ)» (Χρυσομάλλης, 2018: 25).

Αξίζει να σημειώσουμε ότι μολονότι οι βασικοί παράμετροι της ΕΟΔ θεσπίστηκαν με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, ο εν λόγω όρος περιλήφθηκε στο επίσημο κοινοτικό λεξιλόγιο αρκετά χρόνια μετά και πιο συγκεκριμένα, το 2010. Έως τότε, τα κράτη μέλη προτιμούσαν να χρησιμοποιούν τους όρους συντονισμός ή συνεργασία στον τομέα της οικονομικής πολιτικής¹³ (Χρυσομάλλης, 2018:25-28).

Από την έναρξη λειτουργίας της ΟΝΕ γεννήθηκε η ανάγκη για την δημιουργία ενός πλαισίου συντονισμού και εποπτείας των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών¹⁴. Το πλαίσιο αυτό εδράστηκε σε δυο άξονες, την δημοσιονομική πειθαρχία και τον συντονισμό των μακροοικονομικών πολιτικών. Ωστόσο, οι δύο άξονες ήταν διαφορετικής βαρυνούσης σημασίας (Βέρνη & Κόντης, 2017: 401). Η ύπαρξη κανόνων θα εξυπηρετούσε την εξυγίανση πιθανών δημοσιονομικών παρεκκλίσεων αλλά και θα έθετε τις βάσεις για μια αρμονική οικονομική σύμπλευση πολλών διαφορετικών κρατών.

Το σύστημα αυτό του ευρωπαϊκού οικονομικού συντονισμού βασίστηκε σε δυο διαφορετικές μεθόδους διακυβέρνησης, την διακυβερνητική πολιτική μέθοδο και την υπερεθνική ρυθμιστική μέθοδο. Επιπλέον, ενώ η ΕΟΔ αποτελείται από ένα σύνολο ήπιων κανόνων και διαδικασιών, την ίδια στιγμή περιλαμβάνει έναν μηχανισμό κανονιστικής σύγκλισης¹⁵ που συνεπάγεται υποχρεώσεις σκληρού δικαίου αλλά με ήπια επιβολή (Χατζησταύρου 2018:65-66).

Ο συντονισμός των οικονομικών πολιτικών βασίστηκε κυρίως σε δυο διαδικασίες σε συνδυασμό με πειθαρχικές απαγορεύσεις, όπως αυτές προκύπτουν από το πρωτογενές

¹³ Για τους λόγους που ήταν προτιμότεροι αυτοί οι όροι βλ. Χρυσομάλλης 2018: 25-28.

¹⁴ Για το ιστορικό υπόβαθρο της επιλογής ενός πλαισίου συντονισμού έναντι μιας κοινής οικονομικής πολιτικής, βλ. Χρυσομάλλης, 2018: 32-34.

¹⁵ Αναφερόμαστε στο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, το οποίο θα αναλύσουμε παρακάτω.

δίκαιο της ΕΕ, Τη διαδικασία της πολυμερούς εποπτείας που σκοπεί στον συντονισμό και την εποπτεία των οικονομικών πολιτικών και την διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος που αφορά την δημοσιονομική πειθαρχία και τη διαδικασία που ακολουθείται στην περίπτωση υπερβολικού ελλείμματος. Εν συνεχεία, το 1997 και εν όψει της εισόδου στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ οι παραπάνω διαδικασίες εξειδικεύτηκαν από το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης και το παράγωγο δίκαιο στο οποίο στηρίχτηκε. Το 2005 πραγματοποιήθηκε η πρώτη τροποποίηση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

2.1. Ο ΕΠΙΜΕΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Όλες οι πτυχές της πολιτικής, οι οποίες σχηματίζουν το άθροισμα της οικονομικής πολιτικής είναι άμεσα συνδεδεμένες τόσο με τη φιλοσοφία όσο και τους στόχους της Νομισματικής Ένωσης.

Η άσκηση των επιμέρους πολιτικών¹⁶ της οικονομικής πολιτικής, πλην της νομισματικής, επαφίεται στις εθνικές κυβερνήσεις των κρατών μελών της ΟΝΕ. Μολαταύτα, όπως αναφέρεται και στα άρθρα 120 και 121 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) τα κράτη μέλη «οφείλουν να δρουν σύμφωνα με την αρχή της της οικονομίας της ανοικτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό, να θεωρούν τις οικονομικές τους πολιτικές θέμα κοινού ενδιαφέροντος και να τις ασκούν έτσι ώστε να συμβάλλουν στην υλοποίηση των στόχων της Ένωσης» (Μούσης, 2018: 137). Για το λόγο αυτό η διαδικασία των κατευθυντήριων γραμμών θεσπίστηκε ως κεντρικό εργαλείο συντονισμού και ένα πλαίσιο για την κοινή εποπτεία και αξιολόγηση της άσκησης οικονομικής πολιτικής (Θεοδωρόπουλος, 2006: 137).

Η ευθύνη για την άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής βαραίνει το κάθε κράτος μέλος. Δεν παύει ωστόσο, να υπόκειται σε κοινοτικούς κανόνες, οι οποίοι αποτελούν το αποτέλεσμα ενός μείγματος αυτονομίας, πειθαρχίας και συντονισμού. Με δεδομένο ότι η δημοσιονομική πειθαρχία αποτελεί βασικό στοιχείο της μακροοικονομικής σταθερότητας θεσπίστηκαν τα κριτήρια του Μάαστριχτ, τα οποία

---

¹⁶ Λόγου χάρη η εισοδηματική πολιτική, η κοινωνική πολιτική, η περιφερειακή πολιτική, η διαρθρωτική πολιτική κ.α..

στοχεύουν στην επιβολή της, προκειμένου μια χώρα να ενταχθεί στην ΟΝΕ. Επιπλέον, θεσπίστηκε το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ), το οποίο έχει ως βασικό αντικείμενο τη διασφάλιση της δημοσιονομικής πειθαρχίας (Θεοδωρόπουλος, 2006: 142).

Ωστόσο, από την ίδρυση της ΟΝΕ και έκτοτε, η νομισματική πολιτική υπερεθνικοποιήθηκε και η ευθύνη άσκησης της μεταβιβάστηκε από εθνικό επίπεδο σε έναν υπερεθνικό θεσμό, το ΕΣΚΤ. Η ενιαία νομισματική πολιτική, στην οποία περιλαμβάνεται και η συναλλαγματική πολιτική είναι ανεξάρτητη από πολιτικές παρεμβάσεις και σκοπεί στην σταθερότητα των τιμών (Θεοδωρόπουλος, 2006: 138).

Όπως παρατηρεί ο Θεοδωρόπουλος «Η ΟΝΕ συνδυάζει την κεντρική άσκηση της κοινής νομισματικής πολιτικής με την αποκεντρωμένη άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής...» (Θεοδωρόπουλος: 2006, 142).

2.2. ΟΙ ΓΕΝΙΚΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ (ΓΠΟΠ)

Οι Γενικοί Προσανατολισμοί των Οικονομικών Πολιτικών (ΓΠΟΠ) προβλέφθηκαν βάσει του άρθρου 99 της ΣΕΚ (σήμερα άρθρο 121 ΣΛΕΕ). Οι ΓΠΟΠ αφορούν τους κοινούς στόχους για τον πληθωρισμό, την απασχόληση, τη σταθερότητα των συναλλαγματικών ισοτιμιών και τα δημόσια οικονομικά. Καθώς αυτοί αποτελούν τον σκελετό του συντονισμού, οφείλουν να είναι συνοπτικοί και επικεντρωμένοι στα κρίσιμα ζητήματα με τα οποία έρχεται αντιμέτωπη η Ένωση. Παράλληλα, πρέπει να κινούνται στο πνεύμα συσχετισμού όλων των λαμβανόμενων μέτρων που άπτονται του οικονομικού συντονισμού (Μούσης, 2018: 138).

Οι ΓΠΟΠ θεσπίζονται από το Συμβούλιο των Υπουργών Οικονομικών των κρατών μελών (ECOFIN) ως απόρροια μιας συγκεκριμένης διαδικασίας. Κατόπιν συστάσεως της Επιτροπής, το Συμβούλιο συντάσσει το σχέδιο των ΓΠΟΠ και παράλληλα καταθέτει έκθεση με τα πορίσματα του στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Εν συνεχεία, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καταλήγει στα συμπεράσματα του βάσει των οποίων το Συμβούλιο διατυπώνει Σύσταση με τους ΓΠΟΠ. Τέλος, η σύσταση, εντός της οποίας παρουσιάζονται οι ΓΠΟΠ, γνωστοποιείται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Χρυσομάλλης, 2018: 37).

Οι ΓΠΟΠ πρωτοεφαρμόστηκαν το 1993 και μέχρι το 2003 ανανεώνονταν σε ετήσια βάση. Έκτοτε οι ΓΠΟΠ ανανεώνονται ανά τριετία. Κλείνοντας, να αναφέρουμε ότι οι ΓΠΟΠ αποτέλεσαν το πρότυπο για την Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού που εισήχθη το 2000 (Χρυσομάλλης, 2018: 38-39).

2.3. Η ΠΟΛΥΜΕΡΗΣ ΕΠΟΠΤΕΙΑ

Το σύστημα της πολυμερούς εποπτείας προβλέφθηκε από το άρθρο 99 ΣΕΚ (σήμερα άρθρο 121 ΣΛΕΕ). Αφορά στον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών και βασίζεται ιδίως στους ΓΠΟΠ. Τα αρμόδια όργανα για την άσκηση της πολυμερούς εποπτείας είναι η Επιτροπή και το Συμβούλιο των Υπουργών Οικονομικών (ECOFIN) (Χρυσομάλλης, 2018: 37, 46).

Το Συμβούλιο, βασιζόμενο σε εκθέσεις της Επιτροπής, εποπτεύει τις οικονομικές εξελίξεις σε όλα τα κράτη μέλη και την Ένωση ενώ παράλληλα εξετάζει τις συνέπειες των εκάστοτε οικονομικών πολιτικών με τους ΓΠΟΠ και στη συνέχεια προβαίνει σε αξιολόγηση. Από την μεριά τους, τα κράτη μέλη συνδράμουν στη διαδικασία ενημερώνοντας την Επιτροπή και παρέχοντας όλες τις αναγκαίες πληροφορίες αναφορικά με τα μέτρα που λαμβάνουν στον τομέα της οικονομικής πολιτικής (EUR-Lex, 2019: αρ. 121).

Στην περίπτωση κατά την οποία ένα κράτος μέλος δεν εναρμονίζεται με τους ΓΠΟΠ ή θέτει σε κίνδυνο την ομαλή λειτουργία της ΟΝΕ με την οικονομική πολιτική που εφαρμόζει, τότε η Επιτροπή του απευθύνει προειδοποίηση. Το Συμβούλιο δύναται, κατόπιν πρότασης της Επιτροπής, να προβεί σε συστάσεις προς το συγκεκριμένο κράτος, οι οποίες συστάσεις μπορούν να ανακοινωθούν και δημόσια. Η διαδικασία ολοκληρώνεται με τη διαβίβαση εκ μέρους της Επιτροπής και του προέδρου του Συμβουλίου έκθεσης αναφορικά με τα αποτελέσματα της πολυμερούς εποπτείας στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (EUR-Lex, 2019: αρ. 121).

2.4. Η ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑ

Όπως προαναφέραμε, η άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής αποτελούσε ευθύνη των κρατών μελών ωστόσο, από την έναρξη του τρίτου σταδίου της ΟΝΕ, τον

Ιανουάριο του 1999, τα κράτη μέλη δεσμεύτηκαν από τρεις κανόνες όσον αφορά τις δημοσιονομικές πολιτικές τους (Μούσης, 2018: 140).

Το άρθρο 101 της ΣΕΚ (σήμερα άρθρο 123 ΣΛΕΕ) απαγορεύει τις υπεραναλήψεις και πάσα πιστωτική διευκόλυνση από την ΕΚΤ ή από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες προς δημόσιες αρχές είτε πρόκειται για ευρωπαϊκές, είτε για εθνικές ή περιφερειακές αρχές. Επιπροσθέτως, απαγορεύει στην ΕΚΤ και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες την απευθείας αγορά χρεογράφων από τους παραπάνω φορείς και οργανισμούς (EUR-Lex, 2019: αρ. 123).

Ο δεύτερος κανόνας παγιώνεται με το άρθρο 102 της ΣΕΚ (σήμερα άρθρο 124 ΣΛΕΕ) και απαγορεύει κάθε μέτρο που θεσπίζει τη προνομιακή πρόσβαση των κρατών μελών, των οργανισμών και των οργάνων της Ένωσης στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα υπό τη προϋπόθεση ότι δεν υπαγορεύεται από λόγους προληπτικής εποπτείας (EUR-Lex, 2019: αρ. 124).

Η τρίτη απαγόρευση εισάγει τη «ρήτρα μη διάσωσης». Σύμφωνα με το άρθρο 103 της ΣΕΚ (σήμερα άρθρο 125 ΣΛΕΕ) ούτε η Ένωση αλλά ούτε και τα κράτη μέλη της ευθύνονται για τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει ένα κράτος μέλος. Ομοίως, δεν δύνανται να αναλάβουν αυτές τις υποχρεώσεις για την από κοινού εκτέλεση ενός συγκεκριμένου έργου (EUR-Lex, 2019: αρ. 125). Η εισαγωγή της ρήτρας είχε ως στόχο να αποτρέψει τις εθνικές κυβερνήσεις από το να ακολουθήσουν μη συνετές δημοσιονομικές πολιτικές, γνωρίζοντας ότι δεν θα βρουν στήριξη ούτε σε κάποιο άλλο μέλος κράτους ούτε στην Ένωση (Χρυσομάλλης, 2018: 35).

2.4.1. Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ (ΔΥΕ)

Η διατήρηση υγιών δημόσιων οικονομικών των κρατών μελών αποτελούσε απαραίτητη προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία της ΟΝΕ. Για το σκοπό αυτό θεσπίστηκε με το άρθρο 104 της ΣΕΚ και το Πρωτόκολλο 5 (σήμερα άρθρο 126 ΣΛΕΕ, Πρωτόκολλο 12) η διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος (ΔΥΕ) η οποία έχει ως στόχο να αποτρέψει τη δημιουργία υπερβολικών ελλειμμάτων και να διασφαλίσει την έγκαιρη διόρθωση τους.

Σύμφωνα με το άρθρο 104 της ΣΕΚ (σήμερα άρθρο 126 ΣΛΕΕ) η Επιτροπή οφείλει να παρακολουθεί τόσο την εξέλιξη της δημοσιονομικής κατάστασης όσο και το ύψος του δημόσιου χρέους στα κράτη μέλη με στόχο τον εντοπισμό μεγάλων αποκλίσεων και απώτερο σκοπό την αποφυγή υπερβολικών δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Η εξέταση αναφορικά με την τήρηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας πραγματοποιείται βάσει δύο κριτηρίων (EUR-Lex, 2019: αρ. 126):

- Κατά πόσον ο λόγος του προβλεπόμενου ή υφισταμένου δημοσιονομικού ελλείματος προς το ΑΕΠ υπερβαίνει μια τιμή αναφοράς και συγκεκριμένα το 3%.
- Κατά πόσον ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ υπερβαίνει μια τιμή αναφοράς και συγκεκριμένα το 60%.

Ωστόσο, στο άρθρο γίνεται αναφορά για την δικαιολόγηση αποκλίσεων όταν οι προαναφερθέντες δείκτες τείνουν να έχουν πτωτική πορεία και να προσεγγίζουν τις τιμές αναφοράς και όταν η υπέρβαση είναι έκτακτη και προσωρινή. Στην περίπτωση κατά την οποία κάποιο κράτος μέλος δεν πληροί τα παραπάνω κριτήρια ή παρόλο που τα τηρεί ελλοχεύει ο κίνδυνος υπέρβασης τότε η Επιτροπή προχωράει στη σύνταξη έκθεσης λαμβάνοντας υπόψη μια σειρά από παραμέτρους¹⁷ (EUR-Lex, 2019: αρ. 126).

Εν συνεχεία, η Οικονομική και Δημοσιονομική Επιτροπή διατυπώνει γνώμη για την έκθεση της Επιτροπής και η τελευταία εάν κρίνει τελικά ότι η επικινδυνότητα εμφάνισης υπερβολικού ελλείματος είναι υψηλή απευθύνει γνώμη στο εν λόγω κράτος μέλος και ενημερώνει σχετικά το Συμβούλιο. Αφού το Συμβούλιο ενημερωθεί και παράλληλα λάβει υπόψη τυχόν παρατηρήσεις του κράτους μέλους αποφασίζει εάν παρατηρείται ή όχι υπερβολικό έλλειμα (EUR-Lex, 2019: αρ. 126).

Εφόσον αποφασιστεί ότι υφίσταται υπερβολικό έλλειμα, το Συμβούλιο απευθύνει συστάσεις στο συγκεκριμένο κράτος προκειμένου να τερματίσει την κατάσταση αυτή εντός καθορισμένου χρονικού διαστήματος. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης το Συμβούλιο σε πρώτη φάση δημοσιοποιεί τις συστάσεις του και στη συνέχεια προχωρά στην επιβολή μέτρων, απαραίτητων για την αντιμετώπιση της κατάστασης. Πιο συγκεκριμένα, μπορεί να ζητηθεί από το κράτος μέλος να υποβάλλει εκθέσεις σύμφωνα με συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα προκειμένου να εξεταστούν οι

---

¹⁷ Για τις παραμέτρους βλ, EUR-Lex, 2019: αρ. 126 § 3.

προσπάθειες προσαρμογής που καταβάλλει. Εάν το κράτος εξακολουθεί να κωλυσιεργεί και να μην εφαρμόζει τα μέτρα που λήφθηκαν, το Συμβούλιο δύναται να επιβάλλει επιπλέον μέτρα όπως (EUR-Lex, 2019: αρ. 126):

- Τη δημοσίευση πρόσθετων πληροφοριών, κατά τη κρίση του Συμβουλίου, πριν την έκδοση ομολογιών και χρεογράφων.
- Την αναθεώρηση της πολιτικής δανεισμού που ασκείται εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων έναντι του εν λόγω κράτους μέλους.
- Την άτοκη κατάθεση ενός κατάλληλου ποσού στην Ένωση, έως ότου, κατά τη γνώμη του Συμβουλίου, διορθωθεί το υπερβολικό έλλειμμα.
- Την επιβολή προστίμων.

Τέλος, από τη στιγμή που το υπερβολικό έλλειμα διορθωθεί, το Συμβούλιο καταργεί ορισμένες ή όλες τις αποφάσεις που είχε λάβει καθώς και τις συστάσεις που είχε απευθύνει. Επιπροσθέτως, και εφόσον είχε προσχωρήσει σε δημόσια ανακοίνωση των συστάσεων του, δηλώνει δημοσίως ότι το υπερβολικό έλλειμα δεν υφίσταται πλέον στο εν λόγω κράτος (EUR-Lex, 2019: αρ. 126).

2.5. ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΣΣΑ)

Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Άμστερνταμ τον Ιούνιο του 1997, εν όψει της επικείμενης εισόδου στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ και σκοπώντας να εξασφαλίσει την αδιάκοπη προσπάθεια για υγιή δημοσιονομικά και μετά την εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος. Αποτελεί ένα κανονιστικό πλαίσιο με το οποίο επιχειρείται η εξειδίκευση των σχετικών με τη δημοσιονομική πειθαρχία διατάξεων της Συνθήκης, ο λειτουργικός προσδιορισμός των διαδικασιών και η εισαγωγή κυρώσεων (Βέρνυ & Κόντης, 2017: 401, Χρυσομάλλης, 2018: 41-42).

Στην αρχική του μορφή αποτελείτο από ένα ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (που αναφέραμε παραπάνω) και δυο κανονισμούς του Συμβουλίου, τον Κανονισμό 1466/97 και τον Κανονισμό 1467/97, οι οποίοι προσδιορίζουν τις τεχνικές λεπτομέρειες. Ο πρώτος Κανονισμός συγκροτεί το προληπτικό σκέλος του ΣΣΑ και αφορά την εποπτεία της δημοσιονομικής κατάστασης και των οικονομικών

πολιτικών. Ο έτερος Κανονισμός συγκροτεί το κατασταλτικό σκέλος και αφορά την εφαρμογή της ΔΥΕ (Χρυσομάλλης, 2018: 43-44, EUR-Lex, 2005).

Με το ΣΣΑ τα κράτη μέλη ανέλαβαν μια σειρά από δεσμεύσεις με κυριότερη τη τήρηση του μεσοπρόθεσμου στόχου για σχεδόν ισοσκελισμένο ή πλεονασματικό ισολογισμό. Επιπλέον, δεσμεύτηκαν να δημοσιοποιούν τις συστάσεις του Συμβουλίου και να αναλαμβάνουν εγκαίρως και χωρίς καθυστερήσεις την απαιτούμενη διαρθρωτική δημοσιονομική δράση είτε πρόκειται για την επίτευξη των στόχων των εθνικών προγραμμάτων σταθερότητας ή σύγκλισης είτε πρόκειται για έναν εκτιμώμενο κίνδυνο υπερβολικού ελλείμματος. Δεσμεύτηκαν ακόμη, να προβαίνουν στην διόρθωση του υπερβολικού ελλείμματος αμέσως μετά την εμφάνιση του καθώς και να μην επικαλούνται τον έκτακτο χαρακτήρα του ελλείμματος (Χρυσομάλλης, 2018: 42).

Παράλληλα, όπως προαναφέραμε, με το ΣΣΑ προσδιορίστηκαν οι υποχρεώσεις της Επιτροπής και του Συμβουλίου αναφορικά με την άσκηση της Πολυμερούς Εποπτείας και της ΔΥΕ¹⁸. Ουσιαστικά, αποσαφηνίζονται οι υποχρεώσεις των δυο θεσμικών οργάνων και ορίζεται το πλαίσιο για την ορθή εφαρμογή των διαδικασιών (Χρυσομάλλης, 2018: 42-43).

2.5.1. ΤΟ ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΟ ΣΚΕΛΟΣ ΤΟΥ ΣΣΑ - Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ 1466/97

Το προληπτικό σκέλος του ΣΣΑ επικεντρώνεται στην έγκαιρη αποσόβηση εμφάνισης υπερβολικών ελλειμμάτων και την ενίσχυση της εποπτείας και του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών δια μέσου των προγραμμάτων σταθερότητας και σύγκλισης.

Κάθε κράτος μέλος της ΟΝΕ οφείλει να υποβάλλει πρόγραμμα σταθερότητας σε ετήσια βάση, ενώ τα υπόλοιπα κράτη της Ένωσης υποβάλλουν πρόγραμμα σύγκλισης ομοίως σε ετήσια βάση. Τα προγράμματα σταθερότητας και σύγκλισης περιέχουν όλα εκείνα τα στοιχεία που είναι απαραίτητα για την άσκηση της πολυμερούς εποπτείας όπως πληροφορίες για το έλλειμμα, το χρέος, τις δαπάνες για δημόσιες επενδύσεις, την αύξηση του ΑΕΠ σε πραγματικούς όρους, την απασχόληση και τον πληθωρισμό. Επιπλέον, περιλαμβάνουν περιγραφή των μέτρων για την επίτευξη των στόχων του

---

¹⁸ Για την απαρίθμηση των υποχρεώσεων της Επιτροπής και του Συμβουλίου, βλ. Χρυσομάλλης, 2018: 42-43.

προγράμματος και την επίπτωση τους στον προϋπολογισμό και τέλος την εκτίμηση της επίπτωσης στο έλλειμμα και το χρέος μιας ενδεχόμενης αλλαγής σε κάποιον δείκτη (EUR-Lex, 1997: EK1466/97).

Το Συμβούλιο λαμβάνοντας υπόψη τις εκτιμήσεις της Επιτροπής, εξετάζει κατά πόσο το εκάστοτε πρόγραμμα βασίζεται σε ρεαλιστική βάση προκειμένου να επιτύχει τον δημοσιονομικό του στόχο και να αποφευχθεί η εμφάνιση ενός υπερβολικού ελλείμματος αλλά και κατά πόσο τα προτεινόμενα μέτρα εξυπηρετούν την επίτευξη του δημοσιονομικού στόχου. Εάν το Συμβούλιο κρίνει ότι το πρόγραμμα ή στόχοι του είναι ανεπαρκείς τότε ζητά την αναπροσαρμογή του προγράμματος από το εν λόγω κράτος (EUR-Lex, 1997: EK1466/97).

Η εφαρμογή των προγραμμάτων σταθερότητας και των προγραμμάτων σύγκλισης παρακολουθείται από το Συμβούλιο στο πλαίσιο της πολυμερούς εποπτείας με βάση τις εκτιμήσεις της Επιτροπής και των στοιχείων που γνωστοποιούν τα κράτη μέλη. Εάν παρατηρηθεί απόκλιση από τον δημοσιονομικό στόχο, το Συμβούλιο απευθύνει σύσταση στο κράτος μέλος προκειμένου αυτό να λάβει τα απαραίτητα μέτρα προσαρμογής. Στη περίπτωση που η πορεία προσαρμογής συνεχώς επιδεινώνεται τότε το Συμβούλιο απευθύνει σύσταση ώστε το κράτος μέλος να λάβει άμεσα διορθωτικά μέτρα (EUR-Lex, 1997: EK1466/97).

2.5.2. ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΛΤΙΚΟ ΣΚΕΛΟΣ ΤΟΥ ΣΣΑ – Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ 1467/97

Το κατασταλτικό σκέλος του ΣΣΑ διέπει τη ΔΥΕ και επικεντρώνεται κυρίως στις επιπτώσεις που προκύπτουν για τα κράτη μέλη από τη μη ορθή εφαρμογή των προγραμμάτων σταθερότητας. Μέσω του Κανονισμού επιχειρείται η επιτάχυνση και η διασαφήνιση της ΔΥΕ, με γνώμονα την αποφυγή υπερβολικών ελλειμμάτων.

Στον Κανονισμό αρχικά ορίζονται ποιες είναι οι καταστάσεις¹⁹ που θεωρούνται έκτακτες και προσωρινές και μπορούν να δικαιολογήσουν την ύπαρξη ενός υπερβολικού ελλείμματος (EUR-Lex, 1997: EK 1467/97).

Η Επιτροπή λαμβάνοντας υπόψη τη γνώμη της οικονομικής και δημοσιονομικής επιτροπής και αφού αποφασίσει ότι υφίσταται υπερβολικό έλλειμμα απευθύνει γνώμη

¹⁹ Για τις καταστάσεις, βλ. EUR-Lex, 1997: EK1467/97 § 2.

και σύσταση στο Συμβούλιο, το οποίο με τη σειρά του έχει στη διάθεση του τρεις μήνες να αποφανθεί. Εάν το Συμβούλιο κρίνει ότι όντως υφίσταται υπερβολικό έλλειμμα τότε απευθύνει συστάσεις στο συγκεκριμένο κράτος δίνοντας προθεσμία τεσσάρων μηνών προκειμένου να λάβει τα απαραίτητα μέτρα και μια καταληκτική ημερομηνία εντός του επόμενου έτος για την διόρθωση του ελλείμματος (EUR-Lex, 1997: EK 1467/97).

Το Συμβούλιο βασίζεται δημόσιες εξαγγελίες της κυβέρνησης ώστε να κρίνει αν τα μέτρα που έχει λάβει το κράτος μέλος είναι επαρκή και αποτελεσματικά. Στην περίπτωση που αυτά κριθούν ανεπαρκή, το Συμβούλιο οφείλει να προειδοποιήσει το συμμετέχον κράτος εντός μηνός ώστε αυτό να λάβει τα απαραίτητα μέτρα. Ωστόσο, κατά τη περίπτωση που το κράτος μέλος επιδείξει συμμόρφωση στις συστάσεις που του έγιναν, τότε η ΔΥΕ αναστέλλεται.

Το επόμενο στάδιο για τα κράτη που δεν συμμορφώνονται είναι αυτό της επιβολής κυρώσεων. Η κύρωση έχει τη μορφή άτοκης κατάθεσης, η οποία δεν μπορεί να ξεπερνά το 2% του ΑΕΠ της χώρας. Το Συμβούλιο δύναται να επιτείνει τις κυρώσεις και για τα επόμενα δύο έτη εφόσον προκύπτει από την ετήσια εκτίμηση του ανωτέρου θεσμικού οργάνου ότι το κράτος μέλος δεν ανταποκρίνεται στις ειδοποιήσεις. Εάν και μετά το πέρας των δυο ετών το έλλειμμα εξακολουθεί να είναι υπερβολικό η άτοκη κατάθεση μετατρέπεται σε πρόστιμο. Τα πρόστιμα που έχουν επιβληθεί και πληρωθεί δεν επιστρέφονται στα κράτη μέλη αλλά παρακατατίθενται στην Επιτροπή ακόμη και αν έχει αποφασιστεί η άρση των κυρώσεων (EUR-Lex, 1997: EK 1467/97).

2.6. ΤΟ ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η αναθεώρηση του ΣΣΑ προέκυψε ως απόρροια της κακής δημοσιονομικής κατάστασης που επικράτησε τόσο στη Γερμανία όσο και τη Γαλλία. Το 2003 ανακοινώθηκε από το Συμβούλιο ότι αμφότερες οι χώρες παρουσίασαν έλλειμμα άνω του επιτρεπτού ορίου, δηλαδή, υψηλότερο από 3% του ΑΕΠ για το 2002. Στο πλαίσιο του διορθωτικού σκέλους του ΣΣΑ, η Επιτροπή ζήτησε να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου τα ελλείμματα τους να επανέλθουν εντός των προκαθορισμένων ορίων ωστόσο, η έλλειψη ειδικής πλειοψηφίας στο Συμβούλιο δεν επέτρεψε την

υιοθέτηση της πρότασης της Επιτροπής με αποτέλεσμα να μπλοκάρει η συνέχιση της ΔΥΕ για τις δυο χώρες (Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 538).

Εν μέσω ενός κλίματος αβεβαιότητας και κάτω από τις πιέσεις της Γερμανίας και της Γαλλίας, αποφασίστηκε η αναθεώρηση του ΣΣΑ, η οποία πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 2005 (Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 538). Παράλληλα, οι Κανονισμοί 1466/97 και 1467/97 αντικαταστάθηκαν από τους Κανονισμούς 1055/2005 και 1056/2005 αντίστοιχα.

2.6.1. ΤΟ ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΟ ΣΚΕΛΟΣ ΤΟΥ ΣΣΑ – Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ 1055/2005

Ο Κανονισμός 1055/2005 επέφερε τροποποιήσεις στο προληπτικό σκέλος του ΣΣΑ. Πλέον, οι δημοσιονομικοί στόχοι διαφοροποιούνται μεταξύ των κρατών και διαμορφώνονται βάσει της εθνικής οικονομικής και δημοσιονομικής κατάστασης. Το όριο του 3% για το δημόσιο έλλειμμα παραμένει αλλά δίνεται η δυνατότητα απόκλισης τόσο για τις χώρες της Ευρωζώνης, όσο και για τις χώρες του μηχανισμού συναλλαγματικών ισοτιμιών (EUR-Lex, 2005: EK 1055/2005, Μούσης, 2018: 141).

Σύμφωνα με τον Κανονισμό, οι χώρες που παρεκκλίνουν από τον δημοσιονομικό τους στόχο οφείλουν να επιδιώκουν ετήσια βελτίωση της τάξης του 0,5% του ΑΕΠ με τη προϋπόθεση ότι οι οικονομικές συνθήκες είναι ευνοϊκές. Στην περίπτωση που τα κράτη βρίσκονται αντιμέτωπα με δυσμενείς οικονομικές συνθήκες, οι προσπάθειες για βελτίωση μπορούν να είναι πιο περιορισμένες (EUR-Lex, 2005: EK 1055/2005, Μούσης, 2018: 141-142).

Παράλληλα, δόθηκε η δυνατότητα παρέκκλισης από τον εκάστοτε στόχο εφόσον τα κράτη έχουν προχωρήσει σε σημαντικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις οι οποίες έχουν έναν επαληθεύσιμο αντίκτυπο στη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών τους (EUR-Lex, 2005: EK 1055/2005, Μούσης, 2018: 142).

2.6.2. ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΛΤΙΚΟ ΣΚΕΛΟΣ ΤΟΥ ΣΣΑ – Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ 1056/2005

Ο Κανονισμός 1056/2005 όπως και ο Κανονισμός 1467/97, τον οποίο αντικατέστησε, διέπει τη ΔΥΕ. Οι τιμές αναφοράς 3% και 60% του ΑΕΠ για το δημόσιο έλλειμμα

και το δημόσιο χρέος αντίστοιχα εξακολουθούν να παραμένουν οι βάσεις του συστήματος χωρίς καμία διαφοροποίηση. Η ύπαρξη ενός υπερβολικού ελλείμματος, το οποίο ωστόσο δεν παρεκκλίνει σημαντικά από την τιμή αναφοράς και κρίνεται ως προσωρινό, είναι επιτρεπτή λαμβάνοντας υπόψη και τον νέο ορισμό περί «σοβαρής οικονομικής ύφεσης» και τις διευκρινίσεις αναφορικά με τους «άλλους σχετικούς παράγοντες» (EUR-Lex, 2005: EK 1056/2005, Μούσης, 2018: 142).

Εντούτοις, το εκάστοτε κράτος μέλος είναι υποχρεωμένο να προσπαθεί με διαρθρωτικά μέτρα να επιτύχει μια μείωση του υπερβολικού ελλείμματος κατά 0,5% του ΑΕΠ ετησίως. Επιπλέον, επεκτείνονται τα χρονικά περιθώρια που δίνονταν στα κράτη μέλη προκειμένου να διορθώσουν τα ελλείμματα τους ώστε να έχουν στην διάθεση τους τον απαιτούμενο χρόνο για να λάβουν μόνιμα και αποτελεσματικά μέτρα αντί έκτακτων και προσωρινών μέτρων (EUR-Lex, 2005: EK 1056/2005, Μούσης, 2018: 142).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Η διεθνής οικονομία, το 2008, βίωσε την μεγαλύτερη οικονομική ύφεση μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ανάλογης έντασης ύφεση είχε σημειωθεί πριν από σχεδόν 90 χρόνια, τη δεκαετία του 1930. Η περίοδος εκείνη έχει μείνει γνωστή ως «Η Μεγάλη Ύφεση» (Eurobank EFG, 2009).

Μια αλληλουχία συμβάντων είχαν ως αποτέλεσμα την απότομη πτώση των παγκόσμιων ρυθμών ανάπτυξης και την ταυτόχρονη αύξηση της ανεργίας και κατ' επέκταση της ανασφάλειας παγκοσμίως. Η χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία άρχισε να διαφαίνεται τον Αύγουστο του 2007 στις ΗΠΑ και πήρε μεγάλες διαστάσεις το φθινόπωρο του 2008, μετατράπηκε σε πολύ λίγο χρόνο σε παγκόσμια οικονομική κρίση (Eurobank EFG, 2009).

3.1. ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Οι απαρχές της χρηματοπιστωτικής κρίσης χρονολογούνται το καλοκαίρι του 2007 στις ΗΠΑ, εξαιτίας των στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου²⁰. Επρόκειτο για στεγαστικά δάνεια που δόθηκαν με μόνο γνώμονα την επίτευξη κέρδους και χωρίς να έχει ελεγχθεί πρωτύτερα από τις τράπεζες η δυνατότητα αποπληρωμής τους. Το πρόβλημα εντάθηκε από τη παράλληλη κρίση στην αγορά ακινήτων και την πτώση των τιμών. Αυτό το εκρηκτικό μείγμα δημιούργησε μια σειρά επιπτώσεων όπως την αδυναμία των δανειοληπτών να αποπληρώσουν τα δάνεια τους, την διενέργεια αλληπάλληλων πλειστηριασμών²¹ και την έλλειψη ρευστότητας των τραπεζών (Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 540). Συνακόλουθα, αποσταθεροποιήθηκε σε πρώτο στάδιο το τραπεζικό σύστημα των ΗΠΑ και εν συνεχεία υπό τη μορφή ντόμινο ακολούθησε η αποσταθεροποίηση των τραπεζικών συστημάτων των οικονομιών παγκοσμίως.

---

²⁰ Γνωστά και ως subprimes.

²¹ Από τον Αύγουστο μέχρι τον Νοέμβριο του 2007 εκτιμάται ότι κατασχέθηκαν περίπου 1.000.000 κατοικίες, βλ. Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 540.

Κομβικό σημείο τόσο για την ένταση όσο και την έκταση της κρίσης αποτέλεσε η κατάρρευση της τέταρτης μεγαλύτερης επενδυτικής τράπεζας των Η.Π.Α., της Lehman Brothers, τον Σεπτέμβριο του 2008 (Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 540). Η πτώχευση της Lehman Brothers προκάλεσε μια σειρά από παρενέργειες²² ενώ κατά πολλούς αναλυτές σήμανε την έναρξη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Από το γεγονός αυτό και έπειτα, οι εξελίξεις που ακολούθησαν ήταν ραγδαίες και επηρέασαν τις οικονομίες όλων των χωρών του πλανήτη.

Από το 2008 η χρηματοπιστωτική κρίση μετεξελίχθηκε στην μεγαλύτερη οικονομική ύφεση της μεταπολεμικής περιόδου (Δουράκης, 2011: 78). Πιο συγκεκριμένα, το 2009 η παγκόσμια οικονομία κατέγραψε αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης για πρώτη φορά μετά από την Μεγάλη Ύφεση²³. Όπως μαρτυρούν τα στοιχεία, κατά το διάστημα εκείνο σημειώθηκαν σημαντικές μειώσεις στις καταναλωτικές και επενδυτικές δαπάνες, συρρίκνωση της βιομηχανικής παραγωγής καθώς και του ΑΕΠ, ενώ το διεθνές εμπόριο καταποντίστηκε. Παράλληλα, τα ποσοστά της ανεργίας και της μερικής απασχόλησης εκτοξεύθηκαν πολύ ψηλά (Δουράκης, 2011: 78, Τράπεζα της Ελλάδος, 2014: 27).

---

²² Για τις παρενέργειες βλ. Nugent, 2012: 616.

²³ Βλ. Εικόνα 4.

Εικόνα3.1.1.

Στοιχεία για τους ρυθμούς ανάπτυξης και τα ποσοστά ανεργίας.

	Ρυθμός Ανάπτυξης				
	2007	2008	2009	2010	2014
Παγκόσμια Οικονομία	5,20%	3,00%	-1,10%	3,10%	4,50%
Ανεπτυγμένες Οικονομίες	2,70%	0,60%	-3,40%	1,30%	2,40%
ΗΠΑ	2,10%	0,40%	-2,70%	1,50%	2,10%
Ευρωζώνη	2,70%	0,70%	-4,20%	0,30%	2,10%
ΕΕ	3,10%	1,00%	-4,20%	0,50%	n.a
Βραζιλία	5,70%	5,10%	-0,70%	3,50%	3,70%
Ρωσία	8,10%	5,60%	-7,50%	1,50%	5,00%
Ινδία	9,40%	7,30%	5,40%	6,40%	8,10%
Κίνα	13,00%	9,00%	8,50%	9,00%	9,50%
Ιαπωνία	2,30%	-0,70%	-5,40%	1,70%	1,80%
Ελλάδα	4,00%	2,90%	-0,80%	-1,00%	1,90%

Πηγή: ΔΝΤ, World Economic Outlook, Οκτ.09.

	Ποσοστό ανεργίας, % του εργατικού δυναμικού			
	2007	2008	2009	2010
ΗΠΑ	4,60%	5,80%	9,30%	10,10%
Ευρωζώνη	7,40%	7,50%	10,00%	12,00%
ΕΕ	7,50%	7,50%	9,50%	10,70%
Ρωσία	5,60%	5,60%	7,20%	6,80%
Κίνα	4,00%	4,20%		
Ιαπωνία	3,90%	4,00%	5,20%	5,70%
Ελλάδα	8,30%	7,70%	9,50%	10,30%

Πηγές: OECD Economic Outlook, no 85. Στοιχεία για την Κίνα και την Ρωσία: European Commission, European Economic Forecast, Νοεμ. 09

Πηγή: Eurobank EFG, 2009.

Επακολούθως, τα δημοσιονομικά μεγέθη των οικονομιών των κρατών δεν μπορούσαν να μείνουν ανεπηρέαστα από τον κυκεώνα των εξελίξεων, με αποτέλεσμα σε πολλές χώρες να σημειωθεί επιδείνωση τους. Προς αυτή την κατεύθυνση συνηγόρησαν τόσο τα μέτρα που λήφθηκαν από τις κυβερνήσεις προκειμένου να τονώσουν τις οικονομίες τους και να ενισχύσουν τα χρηματοπιστωτικά τους συστήματα, όσο και οι αυτόματοι σταθεροποιητές. Χαρακτηριστικά, μπορούμε να αναφέρουμε την αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος ως ποσοστό του ΑΕΠ στις προηγμένες χώρες, από 3,5% το 2008 σε 8,8% το 2009 (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014: 28).

3.2. Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΤΗΣ ΕΕ

Από την στιγμή της κατάρρευσης της Lehman Brothers, η οικονομική κρίση παίρνοντας τη μορφή επιδημίας εξαπλώθηκε σε ολόκληρη την υφήλιο. Αναπόφευκτα, και εξαιτίας της στενής διασύνδεσης των οικονομιών η οικονομική κρίση επεκτάθηκε

και στην περιοχή της Ευρώπης, επηρεάζοντας άμεσα τα χρηματοπιστωτικά της ιδρύματα.

Η κατάρρευση αρκετών τραπεζικών ιδρυμάτων στις ΗΠΑ συμπαρέσυρε, όπως ήταν αναμενόμενο, και τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά σε μια πορεία καθόδου. Μεταξύ των τραπεζών δημιουργήθηκε ένα κλίμα δυσπιστίας, που είχε ως αποτέλεσμα τη μη χορήγηση δανείων αναμεταξύ τους. Σε συνδυασμό δε, με την έλλειψη ενός μηχανισμού διάσωσης -σε επίπεδο Ευρωζώνης- των τραπεζών από την πτώχευση, οι εθνικές κυβερνήσεις προχώρησαν οι ίδιες στη διάσωση των προβληματικών τραπεζών μέσω μιας σειράς μέτρων, όπως η ανακεφαλαιοποίηση και η μερική κρατικοποίηση. Οι έγκαιρες και συντονισμένες κινήσεις των εθνικών αρχών κατάφεραν να σώσουν το υπό κατάρρευση ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα πληρώνοντας ωστόσο ένα ακριβό τίμημα. Και τούτο διότι, οι κυβερνήσεις χρειάστηκε να δανειστούν υπέρογκα ποσά προκειμένου να επιτύχουν το στόχο της διάσωσης των τραπεζών, επιβαρύνοντας με αυτόν τον τρόπο τόσο τους κρατικούς τους προϋπολογισμούς όσο και τα δημόσια χρέη τους, τα οποία κινδύνευαν να χαρακτηριστούν ως μη βιώσιμα (Glencross, 2016: 489-490, Μαραβέγιας, 2016: 179-180). Η ΕΕ είχε πλέον να αντιμετωπίσει μια οξυμένη κρίση χρέους.

Τα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ και της Ευρωζώνης ήρθαν αντιμέτωπα με μεγάλα προβλήματα αναφορικά με τα δημοσιονομικά τους μεγέθη. Το 2009, χρειάστηκε να κινηθεί η διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος για όλα σχεδόν τα κράτη της Ένωσης (Nugent, 2012: 617). Αποδεικτικό της κατάστασης αποτελούν τα στοιχεία που καταγράφηκαν εκείνο το διάστημα, σύμφωνα με τα οποία το δημοσιονομικό έλλειμα των κρατών μελών της Ευρωζώνης από 0,7% του ΑΕΠ κατά μέσο όρο το 2007 αυξήθηκε σε 6,2% του ΑΕΠ το 2010. Ομοίως, το δημόσιο χρέος από 66,4% του ΑΕΠ κατά μέσο όρο το 2007 αυξήθηκε σε 95% του ΑΕΠ το 2013 (Μαραβέγιας, 2016: 180).

Στην περίπτωση της ΕΕ, η χρηματοπιστωτική κρίση του 2007 μπορεί να λειτούργησε σαν πυροκροτητής για τις εξελίξεις που ακολούθησαν στο ευρωπαϊκό έδαφος ωστόσο, σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα έγινε σαφές ότι τα πραγματικά αίτια της κρίσης εδράζονταν πέρα από την κατάρρευση των αμερικάνικων επισφαλών δανείων (Van Overtveldt, 2012: 126:127). Τόσο τα προβλήματα στο πλαίσιο οργάνωσης και διακυβέρνησης της Ευρωζώνης, όσο και οι χρόνιες ανισορροπίες συνέβαλλαν

δραστικά στην εδραίωση της οικονομικής κρίσης (Van Overtveldt 2012: 123-127, Glencross, 2017:488-489, Μαραβέγιας, 2016: 175-180).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.

Η ΝΕΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση που παρουσιάστηκε το 2008 και η συνακόλουθη κρίση χρέους της Ευρωζώνης λειτούργησαν καθοριστικά στην αποκάλυψη τόσο των αδυναμιών όσο και των ελλείψεων του συστήματος οικονομικής διακυβέρνησης που είχε υιοθετηθεί από την ΕΕ μέχρι τη περίοδο εκείνη. Οι αρχικοί κανόνες του οικονομικού συντονισμού, όπως περιεγράφηκαν στο 2^ο κεφάλαιο, δεν κατάφεραν ούτε να προλάβουν αλλά ούτε και να αντιμετωπίσουν την κρίση χρέους ορισμένων κρατών της Ευρωζώνης αποδεικνύοντας την ανεπάρκεια τους²⁴.

Προκειμένου αρχικώς να αντιμετωπιστούν οι συνέπειες της της χρηματοοικονομικής κρίσης και εν συνεχεία να θωρακιστεί η ΕΕ έναντι μιας νέας ενδεχόμενης κρίσης, η

---

²⁴ Για μια διαφορετική άποψη σύμφωνα με την οποία το προϋπάρχον μοντέλο της ΕΟΔ θα ήταν αποτελεσματικό αν οι κυβερνήσεις είχαν λάβει σοβαρά υπόψη τις υποχρεώσεις τους και δεν έθεταν ως προτεραιότητα τα εθνικά συμφέροντα, βλ. Μεταξάς & Pernice, 2015: 96-97.

μεταρρύθμιση του συστήματος της οικονομικής διακυβέρνησης κρίθηκε αναγκαία και επιτακτική. Προς τον σκοπό αυτό και παρά τα αντικρουόμενα συμφέροντα των κρατών μελών της Ευρωζώνης, από το 2010 και έπειτα λήφθηκαν μια σειρά μέτρων τα οποία δεν προβλέπονταν από τη ΣΛΕΕ διαμορφώνοντας το νέο μοντέλο της ευρωπαϊκής οικονομικής διακυβέρνησης.

Ως πρώτη απάντηση στην κρίση, το ECOFIN, τον Μάιο του 2010 συμφώνησε στην δημιουργία μηχανισμών στήριξης και σταθεροποίησης του ευρώ και παροχής χρηματοδοτικής συνδρομής στα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ που αντιμετώπισαν σοβαρές δυσκολίες σε σχέση με τη χρηματοπιστωτική τους σταθερότητα ή τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών τους. Η αρχή έγινε με τη σύσταση δυο προσωρινών οργάνων, τα οποία στη συνέχεια αντικαταστάθηκαν από έναν μόνιμο μηχανισμό, τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ΕΜΣ). Το Δεκέμβριο του 2011 τέθηκαν σε ισχύ έξι νομοθετικά μέτρα, γνωστά ως «δέσμη των έξι νομοθετικών μέτρων» ή «Εξάπτυχο» («six pack»), με σκοπό την ενδυνάμωση της οικονομικής διακυβέρνησης δια μέσου της ευρύτερης και ενισχυμένης εποπτείας των οικονομικών πολιτικών αλλά και της βελτίωσης της οικονομικής συνεργασίας. Στα κυριότερα σημεία της «δέσμης των έξι μέτρων» αναγνωρίζονται η καθιέρωση του «Ευρωπαϊκού Εξαμήνου», η βελτίωση του κυρωτικού μηχανισμού, η σύσταση Μηχανισμού Επαγρύπνησης και η ενίσχυση του ρόλου της Επιτροπής. Η ΕΟΔ ενισχύθηκε περαιτέρω με την υιοθέτηση του «Συμφώνου Euro Plus» τον Μάρτιο του 2011 και την μετέπειτα Συνθήκη για την Σταθερότητα, τον Συντονισμό, και την Διακυβέρνηση στην ΟΝΕ (ΣΣΣΔ), η οποία υπογράφηκε τον Μάρτιο του 2012 και τέθηκε σε ισχύ τον Ιανουάριο του 2013. Τον Μάιο του 2013, υιοθετήθηκαν δυο επιπλέον κανονισμοί, οι οποίοι αποτελούν τη «δέσμη των δυο νομοθετικών μέτρων» ή «Δίπτυχο» («Two Pack»), προκειμένου να συμπληρώσουν το ήδη υπάρχον «Εξάπτυχο» (Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 541-547, Χρυσομάλλης, 2018: 42).

4.1. Η «ΔΕΣΜΗ ΤΩΝ ΕΞΙ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ»

Η «δέσμη των έξι νομοθετικών μέτρων» αποτελείται από έξι νομοθετικές πράξεις και πιο συγκεκριμένα, πέντε Κανονισμούς και μία Οδηγία (Χρυσομάλλης, 2018: 75):

- Κανονισμός (ΕΕ) 1173/2011 για την αποτελεσματική επιβολή της δημοσιονομικής εποπτείας στην Ευρωζώνη.

- Κανονισμός (ΕΕ) 1174/2011 σχετικά με κατασταλτικά μέτρα για την διόρθωση των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών στην Ευρωζώνη.
- Κανονισμός (ΕΕ) 1175/2011 που τροποποιεί τον Κανονισμό (ΕΚ) 1466/97 του Συμβουλίου για την ενίσχυση της εποπτείας της δημοσιονομικής κατάστασης και την εποπτεία και τον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών.
- Κανονισμός (ΕΕ) 1176/2011 σχετικά με την πρόληψη και την διόρθωση των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών.
- Κανονισμός (ΕΕ) 1177/2011 που τροποποιεί τον Κανονισμό (ΕΚ) 1467/97 για την επιτάχυνση και τη διασαφήνιση της εφαρμογής της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος.
- Οδηγία 2011/85/ΕΕ σχετικά με τις απαιτήσεις για τα δημοσιονομικά πλαίσια των κρατών μελών.

Οι εν λόγω νομοθετικές πράξεις τέθηκαν σε ισχύ τον Δεκέμβριο του 2011, τροποποιώντας τους κανόνες του ΣΣΑ και ενισχύοντας την εφαρμογή του. Ουσιαστικά, στοχεύουν στην ενίσχυση τόσο του προληπτικού όσο και του κατασταλτικού σκέλους του ΣΣΑ. Η ενίσχυση του προληπτικού σκέλους ήτοι ο συντονισμός των οικονομικών και δημοσιονομικών πολιτικών των κρατών μελών θα επιτευχθεί με τη διεύρυνση και συνάμα τη ποιοτική βελτίωση της εποπτείας που ασκείται σε αυτούς. Όσον αφορά την ενίσχυση του κατασταλτικού σκέλους, αυτή θα επιτευχθεί μέσω της βελτίωσης του κυρωτικού μηχανισμού η οποία συνεπάγεται τη πρόβλεψη περισσότερων κυρώσεων και την επιδίωξη αυτοματοποίησης της διαδικασίας επιβολής τους (Χρυσομάλλης, 2018: 75-76). Παράλληλα, με το «Εξάπτυχο» θεσπίστηκε η διαδικασία μακροοικονομικών ανισορροπιών για τον εντοπισμό, την πρόληψη και τη διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών.

Συμπληρωματικά προς το όριο για το ύψος του ελλείμματος εισήχθη το ανώτατο όριο για τον ετήσιο ρυθμό αύξησης των δημοσίων δαπανών προκειμένου να συνδράμει στην αξιολόγηση της προόδου προς τον εκάστοτε μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό στόχο. Για τις χώρες εκείνες που δεν έχουν επιτύχει τον εν λόγω στόχο, ο ρυθμός αύξησης των δαπανών θα πρέπει να είναι χαμηλότερος από αυτό το επιτόκιο αναφοράς, προκειμένου να εξασφαλιστεί επαρκής πρόοδος. Ωστόσο, για τις χώρες που επιτυγχάνουν τον στόχο τους δεν τίθεται περιορισμός του επιπέδου των

δημόσιων δαπανών. Στόχος του παραπάνω μέτρου αποτελεί αφενός η βελτίωση του δημοσιονομικού προγραμματισμού και αφετέρου των αποτελεσμάτων των κρατών μελών διασφαλίζοντας ότι τα σχέδια δαπανών διαθέτουν επαρκείς πόρους με ισοδύναμα μόνιμα έσοδα (European Commission, 2011).

Με τον Κανονισμό (ΕΕ) 1173/2011 επιδιώχθηκε η βελτίωση του κυρωτικού μηχανισμού, με σκοπό τη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας της εφαρμογής του νέου πλαισίου οικονομικής διακυβέρνησης. Οι κυρώσεις αφορούν τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης που αποκλίνουν και εξακολουθούν να μην συμμορφώνονται είτε στο προληπτικό είτε στο κατασταλτικό σκέλος, ενώ με κυρώσεις απειλούνται επίσης και τα κράτη που παραποιούν τα στοιχεία τους (Χρυσομάλλης, 2018: 79).

Η μη συμμόρφωση του κράτους κατά το προληπτικό σκέλος μπορεί να επιφέρει κύρωση ποσού ίσου προς το 0,2% του ΑΕΠ του προηγούμενου έτους, με τη μορφή τοκοφόρου κατάθεσης στην Επιτροπή. Ωστόσο, στην περίπτωση που οι λόγοι επιβολής της κύρωσης πάψουν να υφίστανται τότε το ποσό με τους δεδουλευμένους τόκους επιστρέφονται στο κράτος. Ομοίως, και στην περίπτωση που το Συμβούλιο στο πλαίσιο του κατασταλτικού σκέλους αποφασίσει ότι υφίσταται υπερβολικό έλλειμμα, προβλέπονται κυρώσεις. Η κύρωση έχει τη μορφή της άτοκης κατάθεσης ποσού ίσου προς το 0,2% του ΑΕΠ του προηγούμενου χρόνου, ενώ αν το κράτος παραλείψει να λάβει μέτρα για την αντιμετώπιση του υπερβολικού ελλείμματος, η άτοκη κατάθεση μετατρέπεται σε πρόστιμο. Παράλληλα, καθιερώνονται πρόστιμα για τα κράτη που προβαίνουν σε παραποίηση των οικονομικών τους στοιχείων, τα οποία δεν μπορούν να υπερβαίνουν το 0,2% του προηγούμενου χρόνου (Χρυσομάλλης, 2018: 79-80). Τα έσοδα από τις άτοκες καταθέσεις και τα πρόστιμα μεταφέρονται στον ΕΜΣ για την ενίσχυση των κρατών μελών της Ευρωζώνης που χρήζουν οικονομικής στήριξης (EUR-Lex, 2017).

Μολονότι η επιβολή κυρώσεων προβλεπόταν και στο προϋπάρχον καθεστώς, ποτέ δεν συναντήσαμε την επιβολή κάποιας κύρωσης. Με τον Κανονισμό (ΕΕ) 1173/2011 εφαρμόζεται ο κανόνας της «αντίστροφης ειδικής πλειοψηφίας» προκειμένου να επιτευχθεί η αυτοματοποίηση της διαδικασίας επιβολής που θα οδηγήσει στη βελτίωση του κυρωτικού μηχανισμού. Τούτο σημαίνει ότι η πρόταση της Επιτροπής για επιβολή κυρώσεων θα υιοθετείται από το Συμβούλιο αυτόματα εκτός εάν υπάρχει

ειδική πλειοψηφία για την απόρριψη της πρότασης (Χρυσομάλλης, 2018: 79, 83-84, Bauer & Becker, 2014: 219-220).

Με τον Κανονισμό (ΕΕ) 1177/2011 επανέρχεται στο προσκήνιο το κριτήριο του δημόσιου χρέους μέσω του καθορισμού ενός νέου αριθμητικού κριτηρίου αναφοράς του χρέους. Ουσιαστικά, ποσοτικοποιείται ο «ικανοποιητικός ρυθμός» με τον οποίο το χρέος πρέπει να μειώνεται και να προσεγγίζει το επιτρεπτό ανώτατο όριο, αποφεύγοντας τη ΔΥΕ. Πλέον, ένα κράτος μέλος μπορεί να τεθεί σε ΔΥΕ ακόμη και αν το έλλειμμα του δεν ξεπερνά τη τιμή του 3%, εφόσον το δημόσιο χρέος του ξεπερνά το 60% του ΑΕΠ και με τη προϋπόθεση ότι δεν επιτυγχάνεται μείωση του χρέους τουλάχιστον κατά το 1/20 της διαφοράς το έτος (European Commission, 2011).

Με τους Κανονισμούς (ΕΕ) 1174/2011 και 1176/2011²⁵ επιχειρείται για πρώτη φορά η πρόληψη, ο έγκαιρος εντοπισμός και η διόρθωση τυχόν υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών επεκτείνοντας με αυτόν τον τρόπο το πεδίο εποπτείας και παράλληλα συνδράμοντας στην αποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής εποπτείας. Για το σκοπό αυτό δημιουργήθηκε ένας Μηχανισμός Επαγρύπνησης ο οποίος βασίζεται στην τήρηση ενός Πίνακα Αποτελεσμάτων (scoreboard). Ο πίνακας αυτός αποτελείται από συγκεκριμένους μακροοικονομικούς δείκτες²⁶ για κάθε χώρα, ενώ παράλληλα περιλαμβάνει και ενδεικτικά κατώτατα όρια των δεικτών αυτών που λειτουργούν ως όρια προειδοποίησης (Χρυσομάλλης, 2018: 84-85).

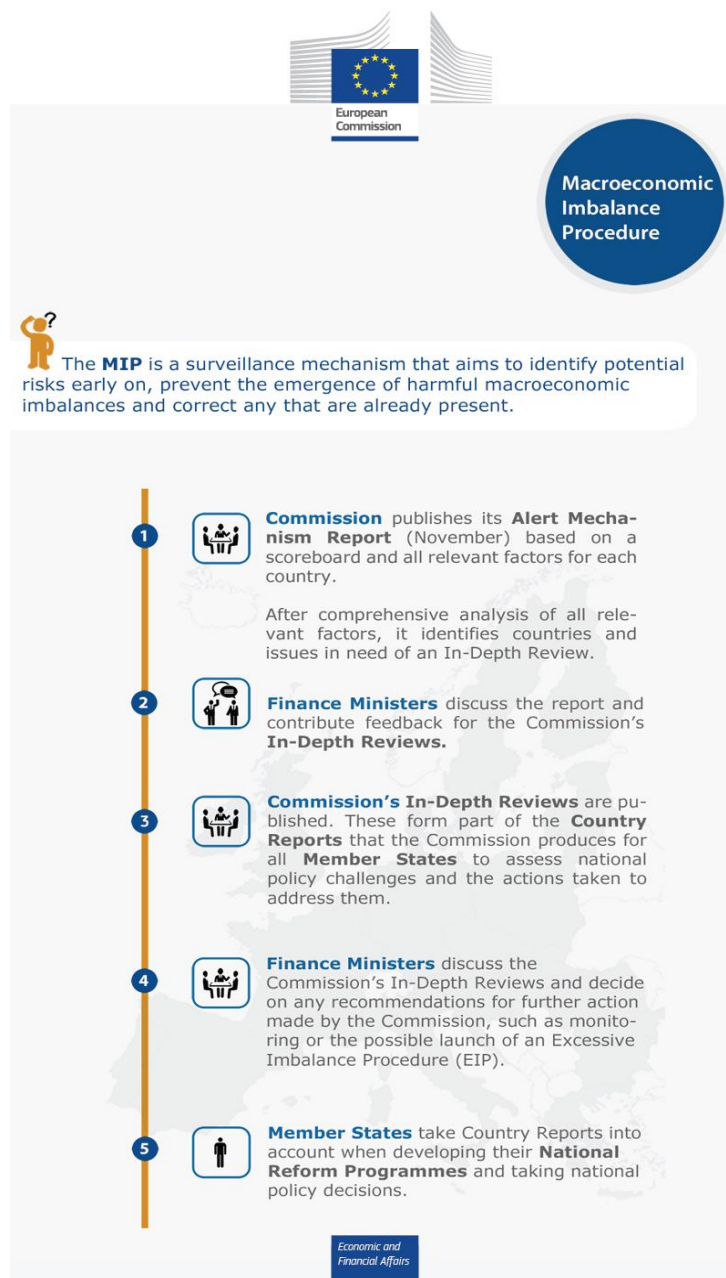
---

²⁵ Πιο συγκεκριμένα, ο Κανονισμός (ΕΕ) 1176/2011 αφορά το προληπτικό σκέλος της διαδικασίας, ενώ ο έτερος κανονισμός 1174/2011 αναφέρεται στο διορθωτικό σκέλος και την επιβολή κυρώσεων.

²⁶ Για την απαρίθμηση των δεικτών βλ. European Commission, 2011.

Εικόνα4.1

Διαδικασία Μακροοικονομικών Ανισορροπιών.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Σε ετήσια βάση η Επιτροπή συντάσσει Έκθεση η οποία βασίζεται στα αποτελέσματα των δεικτών και σε άλλες συναφείς οικονομικές και χρηματοπιστωτικές αναλύσεις, προκειμένου να ανιχνεύσει πιθανές ανισορροπίες. Για τα κράτη που κινδυνεύουν από μακροοικονομικές ανισορροπίες η Επιτροπή προβαίνει σε εμπειριστατωμένη επισκόπηση προκειμένου να διαπιστωθεί εάν όντως υφίστανται αυτές οι

ανισορροπίες. Εάν το πόρισμα της επισκόπησης δείχνει ότι το οικείο κράτος πλήττεται από ανισορροπίες τότε το Συμβούλιο βάσει σύστασης της Επιτροπής, εκδίδει μια σειρά από συστάσεις για τη θέσπιση προληπτικών μέτρων. Στην περίπτωση που το πόρισμα δείχνει ότι το οικείο κράτος πλήττεται από υπερβολικές ανισορροπίες τότε αυτό τίθεται σε Διαδικασία Υπερβολικών Ανισορροπιών (ΔΥΑ). Τούτο σημαίνει ότι το εν λόγω κράτος μέλος θα πρέπει να υποβάλει σχέδιο διορθωτικών μέτρων με σαφή χάρτη πορείας και προθεσμίες για την εφαρμογή διορθωτικών μέτρων υπό την επιτήρηση της Επιτροπής (European Commission, 2011, EUR-Lex, 2016).

Για τα κράτη της ζώνης του ευρώ που υποβάλλουν ανεπαρκή σχέδια διορθωτικής δράσης κατ' επανάληψη ή αδυνατούν να λάβουν διορθωτικά μέτρα προβλέπονται οικονομικές κυρώσεις. Σε περίπτωση λήψης ανεπαρκών διορθωτικών μέτρων, το Συμβούλιο μπορεί να επιβάλει τοκοφόρα κατάθεση ποσού έως 0,1% του ΑΕΠ της χώρας για το προηγούμενο έτος, η οποία μπορεί να μετατραπεί σε πρόστιμο εάν η χώρα εξακολουθεί να μην εφαρμόζει διορθωτικά μέτρα (European Commission, 2011, EUR-Lex, 2016).

Τέλος, με την Οδηγία 2011/85/ΕΕ που αποτελεί μέρος του «Εξάπτυχου», ορίζονται οι κανόνες για την δημιουργία ενός θεσμικού πλαισίου απαραίτητου για τον έλεγχο των δημοσιονομικών ελλειμάτων (EUR-Lex, 2011).

Με βάση το παραπάνω νομοθετικό πακέτο θεσπίστηκαν οι κανόνες που αποτελούσαν το νέο και πλέον ενισχυμένο από την ίδρυση της ONE πλαίσιο συντονισμού και εποπτείας των οικονομικών και δημοσιονομικών πολιτικών των κρατών μελών τόσο της Ευρωζώνης όσο και της ΕΕ. Επιπλέον με το «Εξάπτυχο», ο συντονισμός των οικονομικών και δημοσιονομικών πολιτικών συγκεντρώθηκε σε μία διαδικασία, το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο.

4.2. ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

Η ιδέα του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου εισήχθη για πρώτη φορά τον Μάιο του 2010 από το ECOFIN ούτως ώστε να αποτελέσει το ρυθμιστικό μέσο του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών των κρατών της Ένωσης. Μέσω της υιοθέτησης του

«Εξάπτυχου», το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο κωδικοποιήθηκε και εξειδικεύτηκε²⁷ για να εφαρμοστεί για πρώτη φορά το πρώτο εξάμηνο του 2011 (Μηλιώνης, 2016: 2-3).

Το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο αποτελεί το πρώτο μέρος του ετήσιου κύκλου εφαρμογής των θεσπισμένων από την Ένωση δημοσιονομικών κανόνων, κατά το οποίο η Επιτροπή αναλύει τις πολιτικές που αφορούν στις δημοσιονομικές και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις των κρατών-μελών και προβαίνει σε συστάσεις προς αυτά, εποπτεύοντας την εφαρμογή τους. Το δεύτερο μέρος του ετήσιου δημοσιονομικού κύκλου αποτελείται από το Εθνικό Εξάμηνο, κατά τη διάρκεια του οποίου τα κράτη-μέλη εφαρμόζουν τις πολιτικές που ήδη είχαν συμφωνηθεί με το Συμβούλιο και την Επιτροπή (Μηλιώνης, 2016: 9, Crum, 2017: 5-6).

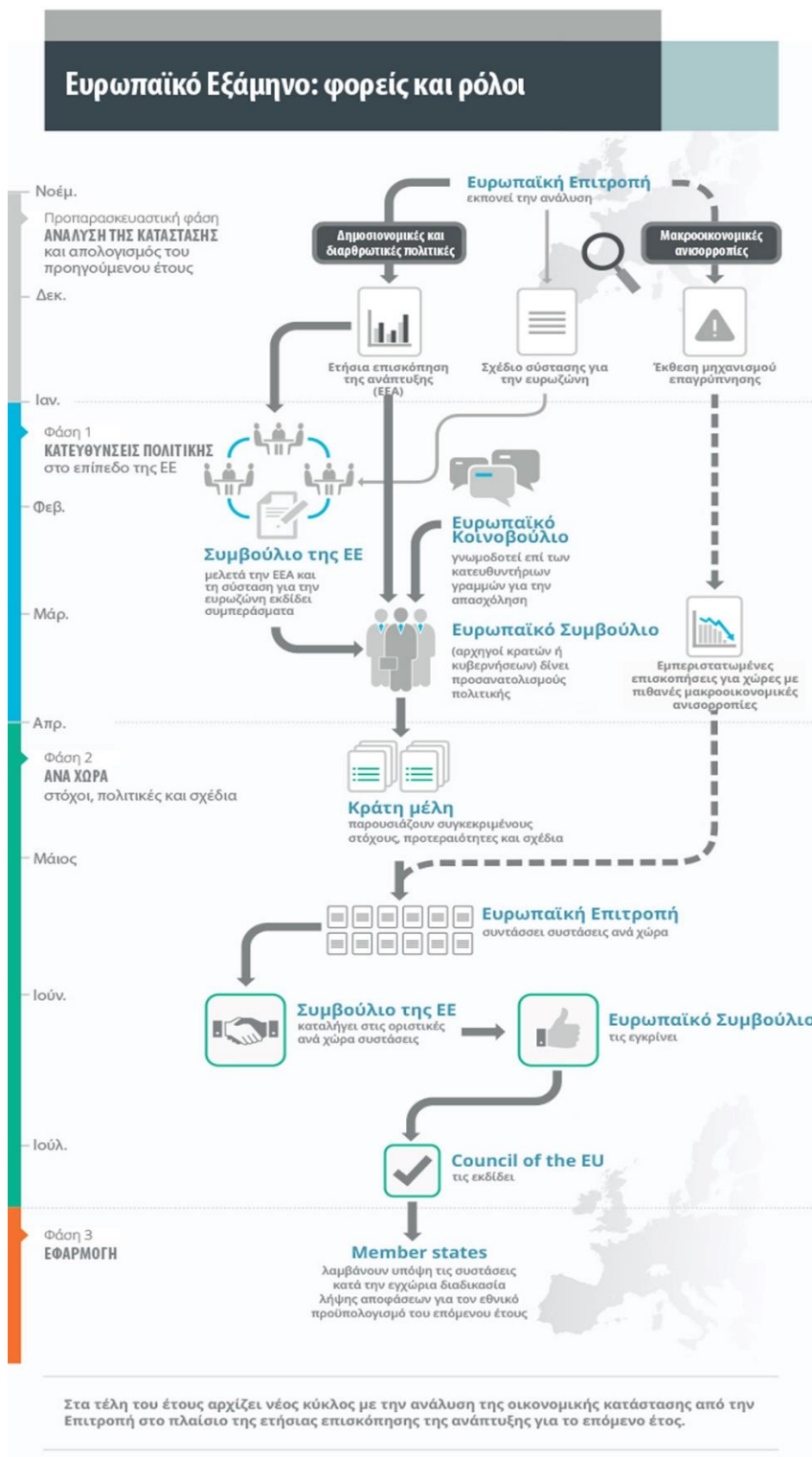
Κατά τη διάρκεια του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου ξεκινά ένας *ex ante* προληπτικός συντονισμός των οικονομικών και δημοσιονομικών πολιτικών προκειμένου να διασφαλιστεί ότι αυτές είναι συναφείς με το ΣΣΑ, με τη στρατηγική «Ευρώπη 2020» και ώστε να μπορούν τα κράτη μέλη να λαμβάνουν υπόψη τους προσανατολισμούς της ΕΕ πριν τη κατάρτιση του προϋπολογισμού τους (Χρυσομάλλης, 2018: 77, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2019). Η διαδικασία που καθιερώνεται με το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο υποδιαιρείται σε μια προπαρασκευαστική και τρεις κύριες φάσεις.

---

²⁷ Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Μηλιώνης, 2016: 5-9.

Εικόνα 4.2.1

Ευρωπαϊκό Εξάμηνο: στάδια, φορείς, ρόλοι.

Κατά τη προπαρασκευαστική φάση, η οποία εξελίσσεται κατά τους μήνες Νοέμβριο – Δεκέμβριο, η Επιτροπή δημοσιεύει την Ετήσια Επισκόπηση Ανάπτυξης στην οποία εκθέτονται οι προτεραιότητες της ΕΕ για το επόμενο έτος. Παράλληλα, δημοσιεύεται από το ίδιο θεσμικό όργανο και η έκθεση του Μηχανισμού Επαγρύπνησης εντός της οποίας εξετάζονται οι μακροοικονομικές εξελίξεις στα κράτη μέλη της ΕΕ (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2018).

Στην πρώτη φάση, και κατά τους δυο πρώτους μήνες αυτής, τον Ιανουάριο και τον Φεβρουάριο, το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο²⁸ εξετάζουν την Ετήσια Επισκόπηση Ανάπτυξης. Το μεν Συμβούλιο διατυπώνει γενικές κατευθύνσεις πολιτικής και εγκρίνει συμπεράσματα, το δε Κοινοβούλιο εκδίδει γνώμη σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση. Τον Μάρτιο, τελευταίο μήνα της πρώτης φάσης, η Επιτροπή δημοσιεύει εκθέσεις ανά χώρα, στις οποίες περιλαμβάνονται εμπεριστατωμένες αναλύσεις μακροοικονομικών ανισορροπιών για εκείνες τις χώρες που διατρέχουν κίνδυνο. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο λαμβάνοντας υπόψη την Ετήσια Επισκόπηση της Ανάπτυξης, την ανάλυση και τα συμπεράσματα του Συμβουλίου της ΕΕ, διατυπώνει του πολιτικούς προσανατολισμούς για τα κράτη μέλη της ΕΕ (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2018).

Η δεύτερη φάση του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου λαμβάνει χώρα από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούλιο. Μέχρι τις 15 Απριλίου και το αργότερο μέχρι το τέλος του μήνα, τα κράτη μέλη οφείλουν να υποβάλλουν τα Προγράμματα Σταθερότητας ή Σύγκλισης και τα Εθνικά Προγράμματα Μεταρρυθμίσεων αφού πρώτα έχουν λάβει υπόψη τους προσανατολισμούς του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Τον Μάιο, η Επιτροπή αξιολογεί τα εθνικά σχέδια πολιτικής και υποβάλλει σχέδια συστάσεων ανά χώρα. Εν συνεχεία, τον Ιούνιο, οι προτεινόμενες συστάσεις εξετάζονται από το Συμβούλιο και γίνονται αποδεκτές από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Η δεύτερη φάση ολοκληρώνεται τον Ιούλιο με την επίσημη έγκριση των συστάσεων από το Συμβούλιο και την υποχρέωση των κρατών μελών να προχωρήσουν στην εφαρμογή τους. Με αυτόν τον τρόπο κλείνει ο ετήσιος κύκλος του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου σε επίπεδο ΕΕ (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2018).

---

²⁸ Ο ρόλος του Κοινοβουλίου σε αυτό το στάδιο είναι αυξημένος καθώς συμμετέχει επίσης μέσω του οικονομικού διαλόγου. Μπορεί να προσκαλεί τον Πρόεδρο του Συμβουλίου, την Επιτροπή και, κατά περίπτωση, τον Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ή τον Πρόεδρο της Ευρωμάδας, για να συζητήσουν θέματα σχετικά με το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο. Μπορεί επίσης να καλεί κράτη μέλη σε ανταλλαγή απόψεων βλ. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2018.

Η τρίτη και τελευταία φάση αποτελεί το στάδιο της υλοποίησης και ξεκινάει από τον Ιούλιο για να ολοκληρωθεί στο τέλος του έτους. Είναι το Εθνικό Εξάμηνο κατά το οποίο τα κράτη μέλη υλοποιούν τις προτάσεις και λαμβάνοντας υπόψη τις συστάσεις προχωρούν στη διαδικασία κατάρτισης του εθνικού τους προϋπολογισμού για το επόμενο έτος (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2018).

4.3. ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ EURO PLUS

Κατόπιν παροτρύνσεως της Γαλλίας και της Γερμανίας υιοθετήθηκε τον Μάρτιο του 2011 το Σύμφωνο Euro Plus, ως ο αυστηρότερος διάδοχος του ΣΣΑ. Συνυπογράφηκε από όλους τους αρχηγούς κρατών ή κυβερνήσεων μελών της Ευρωζώνης και επιπλέον συμμετείχαν η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Πολωνία, η Δανία, η Λιθουανία και η Λετονία. Οι μόνες χώρες που δεν υπέγραψαν το Σύμφωνο ήταν η Βρετανία, η Ουγγαρία, η Δημοκρατία της Τσεχίας και η Σουηδία (Nugent, 2012: 622, Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 545).

Το Σύμφωνο σκοπεύει στην ενίσχυση του οικονομικού πυλώνα της ONE, τη βελτίωση της ποιότητας του οικονομικού συντονισμού στην ζώνη του ευρώ και την τόνωση της ανταγωνιστικότητας. Επικεντρώνεται κυρίως στους τομείς που κρίνονται κρίσιμοι για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας και την αποφυγή των ανισορροπιών και οι οποίοι εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των εθνικών κυβερνήσεων (EUCO 10/11, 2011:13).

Οι επιδιωκόμενοι στόχοι του Συμφώνου συνοψίζονται ως εξής (EUCO 10/11, 2011: 15):

- Προώθηση της ανταγωνιστικότητας.
- Προώθηση της απασχόλησης.
- Περαιτέρω συμβολή στη διατηρησιμότητα των δημόσιων οικονομικών.
- Ενίσχυση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας.

Προκειμένου να επιτευχθεί η υλοποίηση των παραπάνω κοινών στόχων όλα τα συμβαλλόμενα κράτη θα πρέπει να υποβάλλουν ειδικά μέτρα, η επιλογή των οποίων αποτελεί δική τους αρμοδιότητα. Η πρόοδος των εκάστοτε μέτρων θα παρακολουθείται σε πολιτικό επίπεδο από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο βάσει

συγκεκριμένων δεικτών²⁹. Όσον αφορά τις χώρες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες σε κάποιον από τους επίμαχους τομείς, αυτές θα πρέπει να δεσμεύονται για την αντιμετώπιση των εν λόγω δυσκολιών εντός συγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος (EUCO 10/11, 2011: 15).

4.4. Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ, ΤΟ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ (ΣΣΣΔ)

Για την περαιτέρω ενίσχυση των διατάξεων του «Εξάπτυχου» και του ΣΣΑ, τον Μάρτιο του 2012 υπογράφηκε η διακυβερνητική Συνθήκη για τη Σταθερότητα, τη Συντονισμό και τη Διακυβέρνηση (ΣΣΣΔ) από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων όλων των μελών της ΕΕ πλην του Ηνωμένου Βασιλείου, της Κροατίας και της Δημοκρατίας της Τσεχίας. Η ΣΣΣΔ, γνωστή και ως «Δημοσιονομικό Σύμφωνο», τέθηκε σε ισχύ τον Ιανουάριο του 2013 κατόπιν επικύρωσης της από τα εθνικά κοινοβούλια 12 κρατών μελών της ζώνης του ευρώ.

Στόχος της ΣΣΣΔ είναι η ενίσχυση της δημοσιονομικής πειθαρχίας των κυβερνήσεων στις χώρες της ευρωζώνης, επιβάλλοντας συγκεκριμένες απαιτήσεις αναφορικά με τις δημοσιονομικές τους πολιτικές. Τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ένωσης δεν δεσμεύονται από το «Δημοσιονομικό Σύμφωνο», ωστόσο δύνανται να συμπράξουν κατά βούληση (Euroora, 2014).

Βασικό κανόνα της ΣΣΣΔ αποτελεί η νομική δέσμευση³⁰ των κρατών μελών για τη διατήρηση ισοσκελισμένου ή πλεονασματικού προϋπολογισμού (χρυσός κανόνας). Προς το σκοπό αυτό οι κυβερνήσεις των κρατών μελών θα πρέπει να διατηρούν τα ετήσια διαρθρωτικά ελλείμματά τους στο 0,5 % του ΑΕΠ ή χαμηλότερα. Ωστόσο, στην περίπτωση που το δημόσιο χρέος είναι πολύ κάτω του 60,0% του ΑΕΠ, τότε το διαρθρωτικό έλλειμμα επιτρέπεται να φθάσει έως το πολύ 1,0% του ΑΕΠ. Επιπροσθέτως, οι κυβερνήσεις οφείλουν να θέσουν σε εφαρμογή έναν αυτόματο διορθωτικό μηχανισμό, ο οποίος θα ενεργοποιείται αμέσως όταν σημειώνονται παρεκκλίσεις από τον χρυσό κανόνα προκειμένου να λαμβάνονται αυτομάτως διορθωτικά μέτρα (Euroora, 2014).

²⁹ Οι δείκτες αφορούν την απασχόληση, την ανταγωνιστικότητα, τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα και τη δημοσιονομική διατηρησιμότητα βλ. EUCO 10/11, 2011: 15.

³⁰ Σύμφωνα με τη ΣΣΣΔ απαιτείται η μεταφορά του κανόνα στο εθνικό δίκαιο και μάλιστα σε συνταγματικό επίπεδο.

Εάν ο κανόνας του ισοσκελισμένου ή πλεονασματικού προϋπολογισμού δεν εφαρμόζεται ορθώς από ένα κράτος μέλος τότε παρέχεται η δυνατότητα σε οποιοδήποτε άλλο κράτος μέλος να προσφύγει κατά αυτού του κράτους στο Δικαστήριο της ΕΕ, το οποίο δύναται να επιβάλλει χρηματικές κυρώσεις σε χώρες που δεν συμμορφώνονται με τις αποφάσεις του (Euroopa, 2014).

Πέραν της υιοθέτησης του χρυσού κανόνα το «Δημοσιονομικό Σύμφωνο» επιχειρεί να ενισχύσει τον αντίκτυπο των συστάσεων της Επιτροπής αναφορικά με τα ελλείμματα των χωρών της Ευρωζώνης αλλά και να βελτιώσει τον συντονισμό των εθνικών οικονομικών πολιτικών. Επιπλέον, ορίζει ότι μόνο τα κράτη μέλη που το έχουν υπογράψει θα μπορούν να ζητούν χρηματοδοτική συνδρομή από τον ΕΜΣ (Euroopa, 2014, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2019).

4.5. Η «ΔΕΣΜΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ»

Η «δέσμη των δυο νομοθετικών μέτρων», γνωστή και ως «Δίπτυχο» τέθηκε σε ισχύ τον Μάιο του 2013 ως απαραίτητο συμπλήρωμα του «Εξάπτυχου» για την συμπλήρωση του κύκλου δημοσιονομικής εποπτείας και τη περαιτέρω βελτίωση της οικονομικής διακυβέρνησης. Η υιοθέτηση του κρίθηκε αναγκαία έπειτα από τη διαπίστωση ότι οι δημοσιονομικές και οικονομικές πολιτικές των χωρών της Ευρωζώνης σε περιόδους δυσμενών οικονομικών συνθηκών μπορούν να έχουν αντίκτυπο στα υπόλοιπα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ (European Commission, 2013, Verdun, 2015: 229). Όπως διαβάζουμε στο ενημερωτικό σημείωμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής:

«Τα νέα μέτρα συνεπάγονται αυξημένη διαφάνεια ως προς τις δημοσιονομικές αποφάσεις τους, μεγαλύτερο συντονισμό στη ζώνη του ευρώ με αρχή τον δημοσιονομικό κύκλο του 2014, και αναγνώριση των ειδικών αναγκών των κρατών μελών της ζώνης του ευρώ που υφίστανται σοβαρή χρηματοπιστωτική πίεση.» (European Commission, 2013).

Το «Δίπτυχο» αποτελείται από δυο Κανονισμούς, οι οποίοι έχουν εφαρμογή μόνο στις χώρες που μοιράζονται το κοινό νόμισμα. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 472/2013 έχει ως αντικείμενο την ενίσχυση της οικονομικής και δημοσιονομικής Εποπτείας των κρατών μελών της Ευρωζώνης τα οποία αντιμετωπίζουν ή απειλούνται με σοβαρές δυσκολίες αναφορικά με τη χρηματοοικονομική τους σταθερότητα. Ο

Κανονισμός (ΕΕ) 473/2013, αποτελεί τον έτερο κανονισμό του νομοθετικού

πακέτου και αφορά τις κοινές διατάξεις για την παρακολούθηση και την εκτίμηση των σχεδίων δημοσιονομικών προγραμμάτων και τη διασφάλιση της διόρθωσης του υπερβολικού ελλείμματος των κρατών μελών της Ευρωζώνης (Χρυσομάλλης, 2018: 209).

Με τον Κανονισμό (ΕΕ) 472/2013 θεσπίζεται η ενισχυμένη οικονομική και δημοσιονομική εποπτεία για τις χώρες που ανήκουν στη ζώνη του ευρώ προκειμένου να καλυφθούν οι ανεπάρκειες του Κανονισμού (ΕΕ) 1176/2011 αναφορικά με τα κράτη μέλη που μαστίζονταν από τη κρίση χρέους και λάμβαναν χρηματοδοτική συνδρομή ή βρίσκονταν στα πρόθυρα αυτής. Σύμφωνα με τον Κανονισμό ένα κράτος μέλος μπορεί να τεθεί υπό το καθεστώς Ενισχυμένης Εποπτείας (Χρυσομάλλης, 2018: 210-211):

- Όταν αυτό αντιμετωπίζει ή απειλείται από σοβαρές δυσκολίες σχετικά με τη χρηματοοικονομική του σταθερότητα, γεγονός που μπορεί να ελλοχεύει κινδύνους για τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ευρωζώνης.
- Όταν αυτό λαμβάνει χρηματοδοτική συνδρομή σε προληπτική βάση είτε από άλλα κράτη μέλη ή τρίτες χώρες είτε από τους ευρωπαϊκούς χρηματοδοτικούς στήριξης ή άλλον διεθνή χρηματοπιστωτικό οργανισμό.
- Όταν αυτό ζητά ή λαμβάνει ήδη χρηματοδοτική συνδρομή είτε από άλλα κράτη μέλη ή τρίτες χώρες είτε από τους ευρωπαϊκούς χρηματοδοτικούς στήριξης ή άλλον διεθνή χρηματοπιστωτικό οργανισμό.
- Όταν αυτό έχει εξέλθει από πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής και εφόσον δεν έχει εξοφλήσει τουλάχιστον το 75% της συνδρομής που έχει λάβει.

Αυτή η ενισχυμένη εποπτεία ασκείται από την Επιτροπή και την ΕΚΤ και υπερβαίνει τις υποχρεώσεις των χωρών που υπόκεινται σε ΔΥΕ, ενώ ο βαθμός παρακολούθησης και εποπτείας κλιμακώνεται αναλόγως της σοβαρότητας της χρηματοπιστωτικής κατάστασης του κράτους μέλους. Η Επιτροπή βάσει της εποπτείας μπορεί να αποφανθεί ότι ένα κράτος μέλος επιβάλλεται να λάβει περαιτέρω μέτρα διότι η χρηματοπιστωτική κατάστασή του θα μπορούσε να έχει σημαντικές δυσμενείς επιπτώσεις στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα της ζώνης του ευρώ. Σε αυτή τη περίπτωση, η Επιτροπή δύναται να προτείνει στο Συμβούλιο να προβεί σε συστάσεις προς το εν λόγω κράτος για τη θέσπιση διορθωτικών μέτρων ή την εκπόνηση ενός

σχεδίου προγράμματος μακροοικονομικής προσαρμογής, το οποίο θα σχεδιάζεται και θα αξιολογείται με γνώμονα τη βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους (European Commission, 2013).

Παράλληλα, με τον Κανονισμό 473/2013 θεσπίστηκαν ένα κοινό δημοσιονομικό χρονοδιάγραμμα με ενισχυμένες εξουσίες εποπτείας και εκτίμησης από την Επιτροπή, κοινοί δημοσιονομικοί κανόνες για τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης και ειδικοί κανόνες για τα κράτη μέλη που έχουν τεθεί σε ΔΥΕ (Χρυσομάλλης, 2018:216).

Το κοινό δημοσιονομικό χρονοδιάγραμμα λειτουργεί συμπληρωματικά ως προς το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο καλύπτοντας την φθινοπωρινή περίοδο του έτους, ενώ εστιάζει μόνο στα δημοσιονομικά για το επόμενο έτος. Τα κράτη μέλη αναλαμβάνουν μια σειρά από υποχρεώσεις οι οποίες πρέπει να υλοποιηθούν εντός συγκεκριμένων χρονικών περιθωρίων, και πιο συγκεκριμένα (Χρυσομάλλης, 2018:216-217):

- Μέχρι τις 30 Απριλίου, τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ πρέπει να δημοσιεύουν τα μεσοπρόθεσμα δημοσιονομικά σχέδιά τους (προγράμματα σταθερότητας), μαζί με τις προτεραιότητες πολιτικής για ανάπτυξη και απασχόληση για τους επόμενους 12 μήνες (Εθνικά προγράμματα μεταρρυθμίσεων) στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου για τον συντονισμό της οικονομικής πολιτικής.
- Μέχρι τις 15 Οκτωβρίου, τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ πρέπει να δημοσιεύουν το σχέδιο προϋπολογισμού τους για το επόμενο έτος.
- Μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου, τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ πρέπει να εγκρίνουν τον προϋπολογισμό τους για το επόμενο έτος.

Η Επιτροπή εξετάζει και αξιολογεί τα σχέδια των εθνικών προϋπολογισμών και εκφέρει την γνώμη της μέχρι τις 30 Νοεμβρίου. Στην περίπτωση που η Επιτροπή διακρίνει μια σοβαρή περίπτωση μη συμμόρφωσης με το ΣΣΑ, απαιτεί μέσω γνώμης την διόρθωση του σχεδίου προϋπολογισμού εντός τριών εβδομάδων. Από την πλευρά τους, τα κράτη οφείλουν να συστήσουν ανεξάρτητους φορείς³¹ για την παροχή ανεξάρτητων μακροοικονομικών προβλέψεων και την παρακολούθηση της συμμόρφωσης με τους εθνικούς δημοσιονομικούς κανόνες καθ' όλη την δημοσιονομική διαδικασία (Χρυσομάλλης, 2018: 218, European Commission: 2013).

---

³¹ Για τα χαρακτηριστικά των φορέων βλ. Χρυσομάλλης, 2018: 218-219.

Όσον αφορά τις χώρες που βρίσκονται σε ΔΥΕ, με τον Κανονισμό (ΕΕ) 473/2013 θεσπίζονται επιπλέον υποχρεώσεις με σκοπό τη διασφάλιση της τήρησης της υποχρέωσης για διόρθωση του υπερβολικού ελλείμματος. Τα συγκεκριμένα κράτη οφείλουν να εκπονούν πρόγραμμα οικονομικής εταιρικής σχέσης³², στο οποίο θα περιγράφονται λεπτομερώς τα μέτρα πολιτικής και οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται για την αποτελεσματική διόρθωση του υπερβολικού ελλείμματος. Επιπροσθέτως, οφείλουν να γνωστοποιούν εκ των προτέρων τα σχέδια τους για την έκδοση τίτλων δημοσίου χρέους. Παράλληλα, για τα κράτη που κινδυνεύουν να μην εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους στο πλαίσιο της ΔΥΕ ακολουθείται ειδική διαδικασία κατά την οποία υποχρεούνται από την Επιτροπή σε συμπληρωματική υποβολή εκθέσεων (Χρυσομάλλης, 2018: 221-224, European Commission: 2013).

4.6. Ο ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ (ΕΜΣ)

Κατά τη κορύφωση της κρίσης χρέους της Ελλάδας το 2010, αποφασίστηκε από τα κράτη μέλη αφενός να συνδράμουν τη χώρα παρέχοντας χρηματοδοτική στήριξη μέσω διμερών δανειακών συμβάσεων και αφετέρου να προχωρήσουν στην δημιουργία των αναγκαίων ευρωπαϊκών μηχανισμών. Ελλείψει νομικής βάσης στις Συνθήκες της ΕΕ ακολούθησε η σύσταση δυο προσωρινών μηχανισμών χρηματοοικονομικής συνδρομής (Χρυσομάλλης, 2018: 126).

Τον Μάιο του 2010 ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΤΧΣ - EFSF), με σκοπό τη διατήρηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας στην Ευρώπη και τη παροχή βοήθειας στα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ μέσω δανεισμού συμβατού με τους όρους της Ευρωζώνης. Η ικανότητα δανειοδότησης του ΕΤΧΣ ανερχόταν στα 440 δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ η διάρκεια λειτουργίας του ορίστηκε στα τρία έτη. Παράλληλα, συστάθηκε και ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης (ΕΜΧΣ - EFSM), ο οποίος βασίστηκε σε κεφάλαια μέχρι 60 δισεκατομμύρια ευρώ αντλούμενα από τις χρηματοπιστωτικές αγορές, με εγγύηση από τον προϋπολογισμό της ΕΕ. Ομοίως, η διάρκεια λειτουργίας του ΕΜΧΣ είχε οριστεί στα τρία έτη (Nugent, 2012: 623, Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 541-542).

³² Αναλυτικά για τα προγράμματα οικονομικής εταιρικής σχέσης βλ. Χρυσομάλλης, 2018: 221-222.

Ωστόσο, η ανάγκη για τη δημιουργία ενός μόνιμου μηχανισμού ήταν επιτακτική εάν αναλογιστούμε το υφιστάμενο κενό στην ύπαρξη ενός μηχανισμού διαχείρισης κρίσεων. Προς το σκοπό αυτό, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε τον Δεκέμβριο του 2010 στην τροποποίηση της Συνθήκης, ώστε να ανοίξει ο δρόμος για τη σύσταση ενός μόνιμου μηχανισμού χρηματοοικονομικής σταθερότητας. Τον Μάρτιο του 2011, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προχώρησε στην αναθεώρηση του άρθρου 136 της ΣΛΕΕ καθιστώντας εφικτή την δημιουργία του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ΕΜΣ - ESM) (Nugent, 2012: 624, Balamoti, 2014: 99).

Μετά και την υπογραφή της Συνθήκης για την ίδρυση του ΕΜΣ από τους Υπουργούς Οικονομικών των κρατών μελών της Ευρωζώνης ξεκίνησε η διαδικασία επικύρωσης της από τα κράτη μέλη προκειμένου ο ΕΜΣ να τεθεί σε ισχύ. Έτσι, τον Οκτώβριο του 2012 ο ΕΜΣ ξεκίνησε τις εργασίες του υποστηρίζοντας τις χώρες της Ευρωζώνης που αντιμετωπίζουν προβλήματα ρευστότητας. (Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018: 542-543). Ο ΕΜΣ εξουσιοδοτείται (EUR-Lex):

- να χορηγεί δάνεια στο πλαίσιο προγράμματος μακροοικονομικής προσαρμογής.
- να αγοράζει χρεόγραφα στις πρωτογενείς και δευτερογενείς αγορές χρεογράφων.
- να παρέχει προληπτική χρηματοδοτική συνδρομή με τη μορφή πιστωτικών γραμμών.
- να χρηματοδοτεί ανακεφαλαιοποιήσεις χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων μέσα από δανειοδότηση προς τις κυβερνήσεις των χωρών μελών του.

Η αρχική δανειοδοτική ικανότητα του ΕΜΣ ανερχόταν στα 500 δισεκατομμύρια ευρώ. Τα δάνεια που παρέχει, τα οποία χορηγούνται με αυστηρούς όρους στους οποίους περιλαμβάνεται η επιστροφή των δημόσιων οικονομικών σε βιώσιμα επίπεδα, χρηματοδοτούνται από τον δανεισμό του από τις χρηματοπιστωτικές αγορές και τα εγγυώνται οι εταίροι ήτοι οι χώρες της Ευρωζώνης (EUR-Lex, 2015, Verdun, 2015: 227). Αξίζει να σημειώσουμε ότι εκτός από τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης, στον ΕΜΣ μπορούν να συμμετέχουν και τα κράτη που έχουν υπογράψει το Σύμφωνο Euro Plus.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την γέννηση της ιδέας μιας ενωμένης Ευρώπης έγινε αμέσως αντιληπτό ότι απαραίτητο συστατικό για την επιτυχή ευόδωση αυτού του εγχειρήματος αποτελούσε η οικονομική σύμπλευση των κρατών της Γηραιάς Ηπείρου. Οι πρώτες προσπάθειες ξεκίνησαν με την εγκαθίδρυση της ΕΚΑΧ και συνεχίστηκαν λίγα χρόνια αργότερα με την ίδρυση της ΕΟΚ και της ΕΚΑΕ. Οι επιτυχίες που σημείωσαν οι πρώτες κοινότητες άνοιξαν τον δρόμο για περαιτέρω προσπάθειες σύγκλισης των οικονομικών δραστηριοτήτων των κρατών μελών. Ωστόσο, τόσο οι δυσμενείς οικονομικές συγκυρίες της εποχής, όσο και η υιοθέτηση διαφορετικών σχολών σκέψης από τη Γερμανία και τη Γαλλία αποτέλεσαν ένα προσωρινό τροχοπέδη στην πορεία της ευρωπαϊκής οικονομικής ολοκλήρωσης. Το επόμενο ουσιαστικό βήμα έγινε με την ίδρυση της ΟΝΕ, οπότε και έγινε εμφανής η ανάγκη υιοθέτησης κοινών κανόνων που άπτονται του τομέα της οικονομικής πολιτικής.

Προς τον σκοπό αυτό, η Συνθήκη του Μάαστριχτ εμπεριείχε ορισμένες διατάξεις που έθεταν την νομική βάση για την διαδικασία του συντονισμού και της εποπτείας των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών, οι οποίες εν συνεχεία ενισχύθηκαν και εξειδικεύτηκαν με το ΣΣΑ. Η έλλειψη πρόθεσης των κρατών μελών να εκχωρήσουν κυριαρχικά τους δικαιώματα αναφορικά με τον τρόπο χάραξης και εφαρμογής των οικονομικών πολιτικών τους, με εξαίρεση την νομισματική πολιτική, είχε ως αποτέλεσμα την αδυναμία υιοθέτησης μιας κοινής οικονομικής πολιτικής για όλα τα κράτη της Ένωσης. Ως εκ τούτου δημιουργήθηκε ένα σύνολο κανόνων, μηχανισμών και διαδικασιών για τον συντονισμό και την εποπτεία των οικονομικών πολιτικών, το οποίο εκ των υστέρων κρίνεται ως ασύμμετρο, αδύναμο και ανεπαρκές. Στην διαπίστωση αυτή συντείνουν (Χρυσομάλλης, 2018: 66-70):

- Η μη νομικά δεσμευτικές πράξεις που απορρέουν από τις διαδικασίες και έχουν ως αποτέλεσμα την ελλιπή δέσμευση των κρατών μελών ως προς αυτές.
- Οι ελαστικοί και ασαφείς κανόνες, οι οποίοι λόγω χάριν αφήνουν την διαχείριση της ΔΥΕ στη διακριτική ευχέρεια του Συμβουλίου.
- Η περιορισμένη εποπτεία, η οποία διενεργούταν βάσει συγκεκριμένων παραμέτρων, και πιο συγκεκριμένα επικεντρωνόταν στο δημόσιο έλλειμμα χωρίς να λαμβάνονται υπόψη άλλες πτυχές της οικονομίας, οι οποίες

διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη δημοσιονομική κατάσταση ενός κράτους.

- Το γεγονός ότι η ΔΥΕ αποτελούσε μια εξαιρετικά χρονοβόρα διαδικασία με αποτέλεσμα να καθίσταται αναποτελεσματική.
- Το γεγονός ότι ουδέποτε επιβλήθηκε κάποια κύρωση.
- Η απουσία θεσμοθετημένων μηχανισμών πρόληψης και διαχείρισης κρίσεων.

Η οικονομική κρίση του 2008, κατέδειξε όλες τις παραπάνω αδυναμίες της ΕΟΔ θέτοντας παράλληλα σε σοβαρή δοκιμασία ολόκληρη την Ένωση, καθώς βρέθηκε αντιμέτωπη με καταστάσεις για τις οποίες δεν ήταν προετοιμασμένη (Balamoti, 2014: 98).

Ωστόσο, την αρχική αμηχανία διαδέχθηκε η αδιάκοπη προσπάθεια των θεσμικών οργάνων της ΕΕ να συγκροτήσουν τις κατάλληλες πολιτικές που θα οδηγούσαν στην έξοδο από την κρίση και παράλληλα θα θωράκιζαν το ευρωπαϊκό οικοδόμημα από μια νέα ενδεχόμενη κρίση. Καθώς έγινε αντιληπτό πως το υφιστάμενο πλαίσιο της ΕΟΔ δεν επαρκεί προς αυτή την κατεύθυνση, υιοθετήθηκαν νέες ρυθμίσεις με τις οποίες επιχειρήθηκε η αναγκαία ενίσχυση και εμβάθυνση της ΕΟΔ. Σταδιακά και μέσα στη διετία 2011-2013 δημιουργήθηκε το νέο, ενισχυμένο μοντέλο της οικονομικής διακυβέρνησης που αποτελείται από την δέσμη των έξι νομοθετικών μέτρων, το Ευρωπαϊκό εξάμηνο, το Σύμφωνο Euro Plus, το Δημοσιονομικό Σύμφωνο, τη δέσμη των δυο νομοθετικών μέτρων και τον ΕΜΣ.

Οι νέες αυτές ρυθμίσεις κατάφεραν να ενισχύσουν το πλέγμα των πρακτικών, των διαδικασιών και των θεσμών αναφορικά με τη δημοσιονομική διακυβέρνηση στην ζώνη του ευρώ και παράλληλα δημιούργησαν ένα νέο θεσμικό πλαίσιο για την παρακολούθηση και ανάλυση των μακροοικονομικών εξελίξεων στα κράτη μέλη και για τον συντονισμό των μακροοικονομικών πολιτικών τους. Συνακόλουθα, τα αρμόδια όργανα της ΕΕ μπορούν να έχουν μια πιο ολοκληρωμένη και συνάμα έγκαιρη εικόνα των οικονομικών εξελίξεων στα κράτη μέλη.

Μολονότι το πλαίσιο που διέπει την ΕΟΔ έγινε εξαιρετικά περίπλοκο και δυσνόητο, εντούτοις φαίνεται να φέρνει αποτελέσματα πλην ορισμένων εξαιρέσεων. Ήδη, έχει σημειωθεί αισθητή μείωση τόσο των δημοσίων ελλειμμάτων όσο και των χρεών σε όλη την έκταση της ΕΕ, ενώ αρκετές χώρες κατάφεραν να αυξήσουν την

ανταγωνιστικότητα τους. Επίσης, οι χώρες που ακολούθησαν προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής εξήλθαν πιο υγιείς.

Αναμφίβολα, η νέα ΕΟΔ βρίσκεται ακόμη και σήμερα σε εξέλιξη καθώς οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν από το 2010 και έπειτα για την εμβάθυνση της δεν έχουν ολοκληρωθεί. Και αυτό καθίσταται σαφές σε πολλά από τα κείμενα των θεσμικών οργάνων, όπως η Έκθεση «Προς μια ουσιαστική Οικονομική και Νομισματική Ένωση» το 2012, ο «Χάρτης Πορείας για την ολοκλήρωση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης» που υιοθετήθηκε το 2012 από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και η Έκθεση υπό τον τίτλο «Η ολοκλήρωση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης» το 2015, γνωστή και ως η Έκθεση των Πέντε Προέδρων.

ΠΗΓΕΣ

ΒΙΒΛΙΑ

Βέρνυ, Σ. & Κόντης, Α. (Επιμ.). (2017). Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση: Οι Πολλαπλές Κρίσεις και οι Προκλήσεις του Μέλλοντος. Αθήνα: Παπαζήση.

Glencross, A. (2016). Η Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης (2^η έκδ.). (Ν. Παπαναστασόπουλος & Χ. Φραγκονικολόπουλος, μεταφρ.) Αθήνα: Σιδέρης.

Θεοδωρόπουλος, Σ. (2006). Εξελίξεις και Προοπτικές της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Ολοκλήρωσης. Αθήνα: Σταμούλης.

Λιαργκόβας, Π. & Παπαγεωργίου, Χ. (2018). Το Ευρωπαϊκό Φαινόμενο: Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές (2^η έκδ.). Θεσσαλονίκη: Τζιόλα.

Μαραβέγιας, Ν. (Επιμ.). (2016). Ευρωπαϊκή Ένωση: Δημιουργία, εξέλιξη, προοπτικές. Αθήνα: Κριτική.

Μαραβέγιας, Ν. & Τσινισιζέλης, Μ. (Επιμ.). (2007). Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση: Οργάνωση και Πολιτικές 50 Χρόνια. Αθήνα: Θεμέλιο.

Μεταξάς, Α. & Pernice, I. (2015). Η Ευρώπη σε Κρίση: Ανάμεσα σε Δίκαιο και Πολιτική. Αθήνα: Σιδέρης.

Μούσης, Ν. (2018). Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο – Οικονομία – Πολιτική (16^η έκδ.). Αθήνα: Παπαζήση.

Nugent, N. (2012). Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές. (Ι. Τσολακίδου, μεταφρ.) Αθήνα: Σαββάλας.

Τσακαλογιάννης, Π. (2000). Ευρώ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση. Αθήνα: Σταμούλης.

Van Overtveldt, J. (2012). Το Τέλος του Ευρώ: Το αβέβαιο μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Γ. Μπαρουξής, μεταφρ.) Αθήνα: Μεταίχμιο.

Χατζησταύρου, Φ. (2018). Ποιος Κυβερνά την Ευρώπη; Οι δομές εξουσίας μετά την οικονομική κρίση. Θεσσαλονίκη: Τζιόλα.

Χρυσομάλλης, Μ. (2018). Ευρωπαϊκή Οικονομική Διακυβέρνηση: Οικοδόμηση, Εμβάθυνση, Ζητήματα Δημοκρατίας και Κράτους Δικαίου. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΡΘΡΑ

Balamoti, E. (2014). Evaluating the New Rules of EU Economic Governance in Times of Crisis. *European Labour Law Journal*, 5(1), 95–109. Διαθέσιμο στο: <http://sci-hub.tw/https://doi.org/10.1177%2F201395251400500108> [Πρόσβαση, 08/09/2019].

Bauer, M. W., & Becker, S. (2014). The Unexpected Winner of the Crisis: The European Commission's Strengthened Role in Economic Governance. *Journal of European Integration*, 36(3), 213–229. Διαθέσιμο στο: <https://sci-hub.tw/https://doi.org/10.1080/07036337.2014.885750> [Πρόσβαση, 05/09/2019].

Crum, B. (2017). Parliamentary accountability in multilevel governance: what role for parliaments in post-crisis EU economic governance? *Journal of European Public Policy*, 25(2), 268–286. Διαθέσιμο στο: <https://sci-hub.tw/https://doi.org/10.1080/13501763.2017.1363270> [Πρόσβαση, 03/09/2019].

Verdun, A. (2015). A historical institutionalist explanation of the EU's responses to the euro area financial crisis. *Journal of European Public Policy*, 22(2), 219–237. Διαθέσιμο στο: <https://sci-hub.tw/https://doi.org/10.1080/13501763.2014.994023> [Πρόσβαση, 04/09/2019].

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

Ευρετήριο Οικονομικών Όρων. Παραγωγικοί Συντελεστές (Factors of production). Διαθέσιμο στο: <https://www.euretirio.com/paragogikoi-syntelestes/> [Πρόσβαση, 21/08/2019].

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Συνθήκη Ευρατόμ. Διαθέσιμο στο: <http://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/euratom-treaty> [Πρόσβαση, 21/08/2019].

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2019). Οικονομική διακυβέρνηση. Διαθέσιμο στο: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/87/%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%85%CE%B2%CE%B5%CF%81%CE%BD%CE%B7%CF%83%CE%B7> [Πρόσβαση, 03/09/2019].

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2019). Το πλαίσιο δημοσιονομικών πολιτικών της ΕΕ. Διαθέσιμο στο: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/89/%CF%84%CE%BF-%CF%80%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CF%83%CE%B9%CE%BF-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%89%CE%BD-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%89%CE%BD-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%B5> [Πρόσβαση, 07/09/2019].

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (2018). Πως λειτουργεί το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο. Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/european-semester/how-european-semester-works/> [Πρόσβαση, 03/09/2019].

EUCO 10/11, (2011). ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ 24/25 ΜΑΡΤΙΟΥ 2011 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ. Διαθέσιμο στο: file:///C:/Users/sentm/Desktop/ST_10_2011_INIT_EL.pdf [Πρόσβαση, 07/07/2019].

EUR-Lex, (2019). Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Άρθρο 121. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1566996148229&uri=CELEX:02016ME/TXT-20190501> [Πρόσβαση, 28/08/2019].

EUR-Lex, (2019). Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Άρθρο 123. Διαθέσιμο στο:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1566996148229&uri=CELEX:02016ME/TXT-20190501>

[Πρόσβαση, 28/08/2019].

EUR-Lex, (2019). Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Άρθρο 124. Διαθέσιμο στο:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1566996148229&uri=CELEX:02016ME/TXT-20190501>

[Πρόσβαση, 28/08/2019].

EUR-Lex, (2019). Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Άρθρο 125. Διαθέσιμο στο:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1566996148229&uri=CELEX:02016ME/TXT-20190501>

[Πρόσβαση, 28/08/2019].

EUR-Lex, (2019). Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Άρθρο 126. Διαθέσιμο στο:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1566996148229&uri=CELEX:02016ME/TXT-20190501>

[Πρόσβαση, 28/08/2019].

EUR-Lex, (2005). Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Άμστερνταμ για το σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης. Διαθέσιμο στο:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3A125021>

[Πρόσβαση, 30/08/2019].

EUR-Lex, (1997). ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 1466/97. Διαθέσιμο στο:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:31997R1466>

[Πρόσβαση, 30/08/2019].

EUR-Lex, (1997). ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 1467/97. Διαθέσιμο στο:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:31997R1467>

[Πρόσβαση, 31/08/2019].

EUR-Lex, (2005). ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 1055/2005. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32005R1055> [Πρόσβαση, 31/08/2019].

EUR-Lex, (2005). ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 1056/2005. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32005R1055> [Πρόσβαση, 31/08/2019].

EUR-Lex, (2017). Επιβολή του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4314892&from=LV> [Πρόσβαση, 06/09/2019].

EUR-Lex, (2016). Πρόληψη και διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών στην ΕΕ. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:ec0019> [Πρόσβαση, 06/09/2019].

EUR-Lex, (2011). ΟΔΗΓΙΑ 2011/85/ΕΕ. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:32011L0085> [Πρόσβαση, 06/09/2019].

EUR-Lex. Γλωσσάριο σύνοψης: Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας. Διαθέσιμο στο: https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/european_stability_mechanism.html [Πρόσβαση, 08/09/2019].

EUR-Lex, (2015). Ευρωπαϊκός μηχανισμός χρηματοοικονομικής σταθεροποίησης. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3Aec0009> [Πρόσβαση, 08/09/2019].

Eurobank EFG, (2009). Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές. Διαθέσιμο στο: <https://www.eurobank.gr/Uploads/Reports/EconomyMarketsIV8.pdf> [Πρόσβαση, 25/08/2019].

Euroopa, (2014). Συνθήκη για τη σταθερότητα, τον συντονισμό και τη διακυβέρνηση στην οικονομική και νομισματική ένωση. Διαθέσιμο στο: http://publications.europa.eu/resource/cellar/632540ef-f14d-4778-86bd-b7a96b04af5d.0005.02/DOC_2 [Πρόσβαση, 07/09/2019].

European Commission, (1970). Werner Report. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication6142_en.pdf

[Πρόσβαση, 22/08/2019].

European Commission, (2013). Η «δέσημη δύο μέτρων» τίθεται σε ισχύ, συμπληρώνοντας τον κύκλο δημοσιονομικής εποπτείας και βελτιώνοντας περαιτέρω την οικονομική διακυβέρνηση για τη ζώνη του ευρώ. Διαθέσιμο στο: [https://europa.eu/rapid/press-release MEMO-13-457_el.htm](https://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-457_el.htm)

[Πρόσβαση, 03/09/2019].

European Commission, (2011). EU Economic governance "Six-Pack" enters into force. Διαθέσιμο στο: https://europa.eu/rapid/press-release MEMO-11-898_en.htm

[Πρόσβαση, 03/09/2019].

Μηλιώνης, Ν., (2016). ΤΟ «ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΞΑΜΗΝΟ» ΩΣ ΜΕΣΟ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ. Διαθέσιμο στο:

https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2016/05/Milionis_evropaiko-examino.pdf [Πρόσβαση, 03/09/2019].

Τράπεζα της Ελλάδος, (2014). ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΚΡΙΣΗΣ: Η ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ 2008-2013. Διαθέσιμο στο:

<https://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/%CE%A4%CE%BF%20%CF%87%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%AC%CE%BB%CE%B7%CF%82%20%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7%CF%82.pdf>

[Πρόσβαση, 25/08/2019].

Wikipedia, (2017). Σύστημα ισοτιμιών Μπρέτον Γουντς. Διαθέσιμο στο:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%8D%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1_%CE%B9%CF%83%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BC%CE%B9%CF%8E%CE%BD_%CE%9C%CF%80%CF%81%CE%AD%CF%84%CE%BF%CE%BD_%CE%93%CE%BF%CF%85%CE%BD%CF%84%CF%82

[Πρόσβαση, 22/08/2019].

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Δουράκης, Γ. (2011). ‘Παγκόσμια Οικονομική Κρίση και Οικονομικές Πολιτικές: Επιστροφή του John Maynard Keynes;’, ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΡΙΣΗ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ. Θεσσαλονίκη, 2011. Διαθέσιμο στο: http://www.eoth.eu/wp-content/uploads/2015/12/Praktika_Sinedriou_6_4_2011.pdf#page=71 [Πρόσβαση, 25/08/2019].